

SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET

1988
OKTÓBER

Mottó: „A tengert akartuk felszántani.”
[Simon Bolivar]

A császár messze van

Jókai Mór: RAB RÁBY című regény-részletnek és

Ráby Mátyás önéletrajzának felhasználásával írta

GÁSPÁR MARGIT

Idő: A XVIII. század utolsó negyede
Helyszín: Bécs, Buda és Szentendre
Versek: Dalos László
Zene: Selmeczi György

Megjegyzés: Az író eredeti intenciója szerint a színpad semleges terére Figurás első dala közben paravándíszlet méretű könyv gördül be, „az élet könyve”. Figurás a könyvet lapozgatva teremti meg pillanatok alatt a játék hátterét és helyszínét. Az egyes lapokon korabeli metszetek jelzik, hol vagyunk éppen. Az ősbemutató rendezője más díszlet mellett döntött. Ezt az író — de egyedül a bemutató színházra vonatkozólag — elfogadta.

Szereplők

FIGURÁS
RÁBY MÁTYÁS
KRISZTINA
KOMISSZÁRIUS
HAJNÓCZY
SAINT-JUST
II. JÓZSEF
FŐJEGYZŐ
ÁBRAHÁM, borkereskedő
PETRAY főszolgabíró
LEÁNYFALVY, postamester
LASKÓY, táblabíró
PREFEKTUS
JANSICS, főporkoláb
NÓTÁRIUS
PAPRIKA PÉTER
JELICA
DEBELLA
SÁRA

Egy-két mondatos szerepek:

Két komédiás, három paraszt, három francia katona, két hajdú. Utcai tömeg (statisztéria)

I. RÉSZ

A játék sötétben indul. Kiáltás hangzik: „Állj, ki vagy?”

RÁBY (*ujjongó hangja*) Francia szó! Végre.
HANG (*a Veszetté*) A jelszót mondd, vagy lövök!
RÁBY Szabadság, egyenlőség, testvériség!
VESZETT (*hangja*) A mai jelszót akarom hallani!
RÁBY Nem tudom! Messziről jöttem!
VESZETT Fáklyát ide!

Fáklyák fénye lobban, bevilágítja Rábyt és három francia katonát.

A szín: semleges tér. Mindvégig ez lesz a játék külső kerete. A háttérben, oldalt egyetlen, zászlórúdra tűzött trikolór jelzi, hogy hol vagyunk.

Ráby leborul a földre

Mit csinálsz?

RÁBY (*áhitattal*) Megcsókolom a földet. A győztes forradalom földjét.

ELZÁSZI Ez bolond.

VESZETT Német kém! Odaátról jött!

RÁBY (*rémülten*) Nem vagyok kém!

VESZETT Fel kell kötni! Az első fára!

RÁBY (*feljajdul*) A szabadság hazájában?!

ELZÁSZI Kihallgatás nélkül nem ítélkezünk.

VESZETT Tudom, te minden mocskot tisztára fürösztelnél!

ELZÁSZI Hát nem is csurog a nyálam ártatlanok véérért!

VESZETT (*dühöng*) Ezt felém szúrtad?!

JÓZAN Polgártársak, mérsékeljétek magatokat.

VESZETT Már megint „mérséklet”! Az első fára!

ELZÁSZI Közveszélyes a vérszomjad!

VESZETT (*örjög*) Te! Te!

Összeverekednek

JÓZAN (*Ráby vállára teszi a kezét*) Az egységes és oszthatatlan francia köztársaság nevében letartóztatlak!

SAINT-JUST (*előlép a háttérből*) Mi folyik itt?!

A dulakodók elengedik egymást

JÓZAN Saint-Just polgártárs, ez az ember odaátról jött! Gyanús, hogy átjutott az ellenséges zónán.

VESZETT (*morog*) Az első fára!

SAINT-JUST (*Rábyhoz*) Ön német?

RÁBY Magyar vagyok. A nevem Ráby Mátyás.

SAINT-JUST Hol tanult franciául?

RÁBY A bécsi Theresianumban.

SAINT-JUST (*ellenszenvvel*) Ott nevelik a Habsburg-lakajok utánpótlását.

VESZETT (*a foga közt*) Az első fára.

SAINT-JUST Motozzátok meg!

ELZÁSZI (*gyors motozás után könyvecskét mutat fel*) Valami naplóféle.

VESZETT (*belekukkant, kajánul*) Joseph! Joseph!

ELZÁSZI Valóban, az elhalt osztrák császárt emlegeti.

VESZETT Az első fára!

Ráby hisztériásan nevetni kezd

SAINT-JUST Mi lelte?

RÁBY Hogy vártam a percet, mikor végre itt lehetek! Gyilkos csapdákon vergődtem át, hogy beszívhassam annyi börtönév után a szabadság levegőjét! Hát most megérkeztem! Meg én! A bitófa alá! (*Nevetése sírásba csuklik*) De már mindegy. Minden mindegy. Ha egyszer az utolsó reményem is bárgyú tévhit volt...

SAINT-JUST (*élesen*) Mi volt az utolsó reménye?

RÁBY (*tompán*) Hogy maguk különbek.

SAINT-JUST (*jól megnézi*). Aztán, Józánhoz) Fogdába vele. De előbb etessétek meg. És takarót is kapjon.

Ritka az ilyen hideg éjszaka Thermidor hó elején. (*Elzászhoz*) Fúsd át, mit jegyezgetett a könyvébe. Holnap reggel jelentsed. (*El*)

VESZETT (*miközben Józánal együtt kifelé terelgeti Rábyt, morogva*) A konventbiztos polgártárs is ráfázhat, ha elfelejti az egyetlen üdvös jelszót: az első fára!

ELZÁSZI (*követi őket, a könyvet lapozgatva*) Hogy rágom át magam ezen holnap reggelig?! (*El*)

FIGURÁS (*előlép a sötétből*). Öltözet: folt hátán folt Harlekin-zeke és -nadrág, fölötte fekete „felleghajtó” köpeny. Fején tollas kalap, vállán könnyű gitár. Az

Elzászi után néz) Pedig hát attól, hogy értőn olvasod-e, egy ember élete függ. *(A nézők felé)* Miként magamfajtatól a halhatatlansága. De bocsánat, még be se mutatkoztam! Igen tisztelt utókoriak, Figurás a nevem. Vándorkomédiás vagyok, vásári csepűragó, de suttymban költő is. Ha végképp nem akad a társulatom fogára való szomorújáték vagy kacagató komédia, magam fabrikálok egyet. Ágrólszakadtnak lát-szom, ugye? Bizony, a népmulattatás nem tejbé-vajba fűrosztós szakma. Pedig a családfám előkelő. A fő-táltos nemzetségből származom. Ósapám, a nagy sámán egy-egy szavától királyok, országok sorsa függött. Utódját a legfőbb hadúr megpróbálta udvariasan rábeszélni, hogy tartózkodjék a kényes ügyekbe való belépőfázástól. Majd további feszélyező viták elébe vá-gandó, kivágatta a nyelvét. Gyermekai ebből rögtön megértették, hogy a szólásszabadság csak addig ér-venyes, amíg van mivel szólni. Sürgősen pályát mó-dosította. Volt, aki igric lett, volt, aki vásári komé-diás, jokulátor, volt, aki lantos diák. De ami a fon-tos: mindig magyarul daloltak. Pedig még udvari bo-lond is akadt a rokonságban. Az legalább szabadon pöckölhette olykor csáléra a koronát némely tökféjen. Mert hát az a kutya mindenbe belekutyogni akarás csak nem halt ki a familiából. Nekem ráadásul jós-tehetségem is van, de tessék megfogózni! Én a múlt-ról jószok igazat. Ami olykor nehezebb, mint a jö-vendőmondás. Most éppen Ráby Mátyás múltját sze-retném önök elé igézni, de nem zörgő papírokból, ahogy az a szerencsétlen Elzászi próbálja silabizálni!

Első szám

Az Élet Könyve

Csoda,
 hogy minden reggel újfent fölkel a nap.
 Csoda,
 hogy csillog a harmat az égbolt kékje alatt.
 Csoda, hogy számolgathatjuk a csillagokat.
 Csoda,
 hogy nő a fű, és hogy a fák virágnak.
 Csoda, hogy zengnek a dalos madarak —
 De nincsen az embernél csodálatosabb!
 Kit érdekel a sok pergament,
 a brosúra meg a sillabus —
 nekem az Élet Könyve kell,
 ha víg, ha bús.
 Meguntam azt a sok papírt,
 amit katona meg pap írt —
 az Életre függesztem szemem.
 Olyan ez, mint a szerelem.
 Ó teremtsen meg itt a hátteret,
 hogy az igazságra szépen rálelek!

A dal után

A dolog úgy kezdődött, hogy a bécsi Burg előtt talál-koztam Ábrahámmal, a szentendrei borkereskedővel.
 ÁBRAHÁM *(kivülről jön)* Hát te hogy kerülsz ide, Fi-gurás?

FIGURÁS Kutyafogaton. Budától idáig kutyaoltam,
 hogy megtanuljam a Práterben a divatos slágert. *(Dú-dol)* Oh du lieber Augustin, alles ist hin.

ÁBRAHÁM No, ez éppen nekem való nóta. Nekem is oda mindenem. Megcsúfoltak.

FIGURÁS Csak nem?

ÁBRAHÁM József császár elrendelte, hogy ezentúl a zsidóknak is legyen vezetéknevük. Mert hogy ő min-ket is embernek tekint, a szégyenletes megkülönböz-tető jelet is letiltotta rólunk, áldassék érte az a jósá-gos szíve. De a névadó komisszió ember helyett szá-márrá bélyegzett. A Rothesel nevet ragasztotta rám.

FIGURÁS Miért lett „veres számár”?

ÁBRAHÁM A hajzatom valóban veres, számárnak pe-dig azért bizonyultam, mert csak egy pincetok bort vittem a komisszióknak jó nagy zacskó körmöci arany helyett.

FIGURÁS A komisszió is vesztegetésre vár?

ÁBRAHÁM Ki nem a hazai hivatalokban? Így hát in-kább Bécsben keresem az igazamat, a magyar kan-cellárián. Csak egy i betűt akarok a nevem közepére: „Rotheisel”. Szívesen szurkolok le érte kétszáz tallért.

FIGURÁS Egy petákot se kell fizetnie, ha ahhoz for-dul, akihez én irányítom.

ÁBRAHÁM Melyik oltáron füstölgetik tömjénnel az il-letőt?!

FIGURÁS A Burgban teljesít szolgálatot. Titkár. Ráby Mátyásnak hívják.

ÁBRAHÁM Ráby... Ráby... ismerős név.

FIGURÁS A bácsikája postamester Szentendrén. Má-tyás diákkorában mindig nála vakációzott.

ÁBRAHÁM A Matyi úrfi! Így már emlékszem rá. Sie-tek tiszteletemet tenni...

FIGURÁS Hohó! A tanácsomnak ára van!

ÁBRAHÁM *(fanyarul)* Sejtettem.

FIGURÁS Nem pénzért kérek. Adja át Ráby úrnak ezt az iratot.

ÁBRAHÁM *(belepillant, felhördül)* Könyökig nyúljak darázs-fészekbe?!

FIGURÁS *(hevesen)* Hiszen tudja, hogy mind igaz, ami itt írva van! Az embernyúzó visszaélések, a pa-rasztlak sanyargatása, a szentendrei magisztrátus ég-bekiáltó bűnei...

ÁBRAHÁM *(legyint)* Én még azt is tudom, hogy szeren-csétlen földtúrók kis csapata elindult egyszer a császár-hoz ez ügyben panaszt tenni! De még a határ túlfelén elkapták őket, és a legtöbbjét ötven botütésre ítélték. Rágalmazásért. A főkolomposok száz botot kaptak. Öreg Simai Máté egy hét múlva belehalt. Ezt a sorsot szántad nekem, komédiás? Ha kiderül, hogy én árul-koztam Bécsben?

FIGURÁS Nem derülhet ki.

ÁBRAHÁM Ráby úrfinak eljárhat a szája...

FIGURÁS Soha. Erre esküt teszek.

ÁBRAHÁM *(zavarában kiabál)* Ha olyan nagyon hábo-rogsz, mért nem magad adod át Ráby-nak az irományt?

FIGURÁS Ebben a folt hátán folt mezben be se enged-nének a Burgba.

ÁBRAHÁM *(elteszi az iratot)* No jó, majd meglátom, mit tehetek. *(El)*

FIGURÁS Nem akar darázs-fészekbe nyúlni. Mintha a darazsak őt nem szurkálnák? Akárcsak a szegény sző-lősgazdákat a szentendrei szüreten!

Második szám

Szentendrei szüret

Akármely szőlősgazda itt,
 netán ha volna kedve,
 kies Szentendre dombjain
 kábé így énekelne:
 Egész esztendőn által-át
 a szőlőmet kapálom,
 végtére mégsem ihatok
 a magam jó borából.

A porcióskönyvem szerint
 nagy-nagy restanciám van,
 és hat helyett hatvan forint
 az adóm a világban.

Itt van a „dica”, „datia”,
 „trigesima”, „accisa”,
 aztán meg a „subsidiium”,
 s a borom mind megissza!

„Annonárium, bellica”
 s a „domestica cassa”,
 hát még a „sexagesima” —
 hogy hordóim fakassza!

Hajjaj, mondom, ha hallom ezt,
 a fejem belegárgyul.

A sok latin szó bort vedel!

Én nem értek deákul!

„Dicát, datiát, accisát”,
 fene sok érthetetlen!...

Rámdörren a nótárius úr:

„Ne értse! Fizessen kend!”

ÁBRAHÁM *(lelkendezve jön vissza)* Hát ez valóban csodaember! Átvette a kérvényemet, aztán se szó, se beszéd, bevitte a szomszéd szobába, és már hozta is vissza a császár aláírásával! Ezentúl Rotheisel a ne-vem!

FIGURÁS És a másik kérvény? Odaadta?

ÁBRAHÁM (*zavartan*) Annyira azért nem volt benne bizodalمام.

FIGURÁS No, akkor ide azt a papírt. Széttépem!

ÁBRAHÁM Megbolondultál?

FIGURÁS Nem így alkudtunk!

ÁBRAHÁM De hisz én busásan fizettem! A kétszáz tallért a Matyi úrfi köpenye zsebébe csúszattam! Ott lógott a fogason!

FIGURÁS (*ijedten*) Te jó isten!

ÁBRAHÁM Úgy tett, mintha nem venné észre.

FIGURÁS Úgy tett?! No, én most megyek innen, nem szeretem az ézengést! (*Eltűnik a háttérben*)

RÁBY (*beront, nagyon felindultan, a kezében pénzes zacskó*) Kend hagyta ezt nálam?

ÁBRAHÁM (*meghökken*) Hálapénz...

RÁBY Igazsága volt, megkapta. Ezért nem jár fizetés. S aki hivatalban van, annak nem szabad mástól jutalmat elfogadni, mint a maga urától. Vegye kend vissza a tallérjait.

ÁBRAHÁM (*elteszi a zacskót. Rövid gondolkodás után*) Jól van, Ráby úr. Mármost el nem megyek, míg át nem adtam egy másik irományt. (*Előveszi*) De inkább az irodájában. Ha visszamehetnék.

RÁBY Jöjjön.

Kilépnek a képből

FIGURÁS (*előrejön, utánuk néz*) Köztünk szólva, Ábrahám jogosan kérdezte, mért sóztam nyakába a feljelentést, mért nem adom át magam? De hát nekem csak az a teendőm, hogy a lusta agyakat gondolkodásra birizgáljam. No, keressük meg a következő helyszínt. Schönbrunni park. Itt szokott sétálgatni II. József, ha bizalmi emberrel bizalmasan óhajjt beszélgetni. Ott jön, ni. Könnyen ráismerhetnek: az a kopott ruhás ember, Ráby mellett, az a császár. Ki hinné, hogy egy világbirodalom ura, és egész Európa hangos a reformterveitől?! (*Eltűnik a háttérben, miközben József és Ráby lassan sétálva balról színre lép*)

JÓZSEF (*séta közben*) Tegnap óta sokat gondolkodtam a szentendrei histórián. Nem a magisztrátus visszaélései miatt. Ha egy maroknyi megtollasodott rác vagy magyar polgár nyúzza a népet, és meglopja a kincstárt, azt mondom rá: mért ne tenné, ha teheti? A fő kérdés az, hogy *miért* teheti? A kincstári uradalom prefektusától a megyei urakon keresztül fel az általam kinevezett körzeti biztosig senki semmit se lát, semmit se vesz észre? Nem hiszem, hogy ezek az emberek valamennyien korruptak! Akadhat köztük persze lekenyerezhető, de a többség pokolian kényes a becsületére! Én a magyar fajtát nagyon sokra becsülöm. Birodalmam népei közt talán a legtehetségesebb. De tévhite, hogy a tizennyolcadik század utolsó negyedében ugyanúgy lehet élni, mint a középkorban. Mondani akart valamit?

RÁBY Felséged nyilván az alkotmányra céloz.

JÓZSEF Pontosabban arra a mamutsontvázra, amit ők alkotmánynak becéznek. Szerintük fel kéne esküdnöm rá, ha felteszem a fejemre Szent István koronáját. Hát inkább nem teszem fel. (*Hirtelen, hevesen*) Tudom, szőszegéssel vádolnak, mert boldogult édesanyám halálakor aláírtam egy fecni papírt... hogy elismerem a rendek jogait. De arra sose köteleztem magamat, hogy tovább tűröm birodalmamban embermilliók rabszolgasorsba alázását!

RÁBY Az alkotmányos jelszavak sok rideg érdeket takarnak.

JÓZSEF Többek közt a törvény előtti egyenlőtlenség kiváltságát. Én pedig nem látom be, mért lehet büntetlenül gazember, aki ócska kutyabőrt örökölt, míg azt, akinek nincs hasonló csodatevő ereklyéje, ugyanolyan gaztettért felakasztják. De hát másról akartam beszélni. Úgy határoztam, hogy Szentendrére küldöm önt, Ráby. Települjön le ott hosszabb időre, és értesítsen, hogy mit tapasztal. (*Kis hallgatás után*) Nem látszik örülni.

RÁBY (*akadozva*) Felségédhez nem csupán alattvalói hűség, de személyes hála is köt. Már serdülőkoromban kitüntetett figyelmével...

JÓZSEF (*kicsit nyersen*) Mindig jelentést kértem a Theresianumtól a legtehetségesebb növendékek előmen-

teléről. Mi köze ennek Szentendréhez? Őszintén feleljen!

RÁBY Úgy vélem, Magyarországon nincs hiány figyelmes fülekben.

JÓZSEF (*elmosolyodik*) Csak nem képzeli, hogy egyik legértékesebb emberemet besűgővé akarom alacsonyítani? Egészen másról van szó. Trónörökös koromban sok országot bejártam. Gyakran inkognitóban. És módomban volt közelebbről látni, tanulmányozni alattvalóim életét. (*Fanyarul*) Efféle Harun al Rasid-játékokat a császár nem engedhet meg magának. Ezért nem is láthatom többé szemtől szemben az emberi arcokat. Csak jelentések kerülnek elébem, kétes hitellő jelentések. Azt szeretném, ha Szentendrán és Budán ön volna az én kihelyezett két szemem. Azt figyelné, ami a jelenségek *mögött* rejtőzik. Meg akarom tudni, hogy túl az önző érdekeken, mért feszülnek szembe velem becsületes emberek is? Vajon nem vagyok-e én is hibás? Mindig megfelelő módon képviselem-e a magam igazát? Értse meg: az uralkodás kémiai kísérletéhez hívom segítőtársul. A görcső: Szentendre. Telepedjen le ott, vásároljon földet, birtokot, hogy mint helybéli polgárnak joga legyen a jogtalanságok ellen szót emelni. A költségeket magánpénztárámból fedezem.

RÁBY Felség, maradt még az apai örökségemből.

JÓZSEF Kevesen adtak volna ilyen választ. Bízom önben, Ráby. Bízom a kölcsönkért két szemében.

RÁBY Köszönöm, felség.

Közben már a kijáráshoz értek

JÓZSEF Tudja-e, hogyan lehetne a társadalom minőségét magasabbra emelni? Tíz évig ellentmondást nem tűrő, zsarnoki módon kellene kényszeríteni az embereket arra, ami a javukra szolgál. Tíz év múltán már maguktól is a jót választanák a rossz helyett.

Mindketten balra el

FIGURÁS Téved, felség! Ha itt volna most velünk Szentendrán (*háttér változik*), Leányfalvy uram megmondhatná, lehet-e éretlen dinnjét parancsszóval ananásszá változtatni. Dehogyan! Sok türelemmel kell nevelgetni, amíg beérik, és akkor is csak a saját természetere szerint! (*Eltűnik a háttérben*)

LEÁNYFALVY (*Rábyval együtt jön jobbról, karján gyümölcsös kosár*) A legjobb kantalupdinnyémet kapod az estebédhez, öcsém! Nem egyhamar eresztelek vissza abba a csirkefogyasztó Bécsbe!

RÁBY Dejsz, ha kergetne, urambátyám, akkor se mennek el egyhamar. Itt telelek az idén.

LEÁNYFALVY A kutyámat tedd bolonddá! Tudom én, hogy van, aki neked parancsoljon.

RÁBY Most éppen azt parancsolta, hogy itt maradjak. Mégpedig sokáig.

LEÁNYFALVY Csak nem az adókető bizottságot képviseled? Mert attól mifelénk mindenkit kilel a háromnapos hidegletelés!

RÁBY Nagyobb ügyben járok. Nem is jó erről hangosan beszélni. (*Az öreg füléhez hajolva suttog*)

LEÁNYFALVY (*felderül az arca*) Ez bizony kapitális dolog! Most már azt mondom, ember lesz belőled! De aztán ne alul kezd a vizsgálódást, a hiblihubli embereknél! Egyenesen a prefektus torkának eredj, mert az nagy imposztor. Haj, ha én beszélni akarnék! Persze jobb a békesség... De ha te alaposan megszorogtad a nyakát, esztendőre ilyenkor visegrádi tisztartó vagy!

RÁBY (*döbbsenten*) Micsoda?!

LEÁNYFALVY Az a legjobb hivatal ezen a vidéken. Aztán most üres.

RÁBY De hát hogy keveredem belé?

LEÁNYFALVY Csak nem számítoz magadat afféle incifinci tintakucakok közé, akiket ideküldenek ügyködni, aztán négy szép lóval vagy egypár körmőci hengerkével ki hagyják szűrni a szemüket? Az ilyen embernél, mint te, a fenti uraknak valami igazi derék dologgal kell kirukkolni.

RÁBY (*haragosan*) De urambátyám, én nem azért jövök ide, hogy lekenyerezzenek! Hanem hogy az elnyomott nép panaszait orvosoltassam.

LEÁNYFALVY Becsülni kezdelek, öcsém. Akkor hát mondjad, hogyan kezdesz munkához.

RÁBY Evekre visszamenőleg átnézem a magisztrátus elszámolásait.

LEÁNYFALVY De hogyan jutsz hozzá? Mint az én vendégemet, szívesen látnak mindenütt a városban, de a belső ügyeikbe bele nem hagynak kotnyeleskedni.

RÁBY Házat, telket veszek, letelepülök. Mint itteni lakosnak jogom lesz a község ügyeivel megismerkedni.

LEÁNYFALVY No, én mindjárt tudok arra való házat kommandálni. Hanem, ha már kezdedben lesznek a bizonyítékok, ki fog fellépni mint vádló?

RÁBY Én magam.

LEÁNYFALVY Hisz akkor előlnek!

RÁBY Katonadolog!

LEÁNYFALVY *(elmosolyodik)* De most jut eszembe. Te nem is lehetsz vádló.

RÁBY Miért nem?

LEÁNYFALVY Ej, híres jogtudós, így vizsgálod a Corpus Jurisból?! Szent István király dekrétuma: „A vádlónak feleséges embernek kell lenni!”

RÁBY Jó. Hát akkor megházasodom.

LEÁNYFALVY *(nagyot nevet)* No már, öcsém, sok mindenféle motívumát hallottam a szent házasság köteleibe való belépésnek. De te elviszed a pálmát. Megházasodnál azért, hogy a misera plebs sorsán segíthessél?!

A dialógus vége felé előbb tompa, aztán egyre fokozódó tömeglárma hallatszik be balról. Most magasra felcsap, és egy lövés dördül

FIGURÁS *(berohan balról. Kalap és köpeny nélkül most csak a foltos Harlekin-öltözetet viseli. Lelkesen)* Hát elkergette! Biz' isten, elkergette!

LEÁNYFALVY *(kiáltva)* Ki? Kicsodát?

FIGURÁS A főszolgabíró! Petray nemzetes asszony!

LEÁNYFALVY *(rémülten)* A keresztlánymom? Sietek védelmére! *(El)*

FIGURÁS *(utánaszól)* Már nem kell! Elmenekült a főbíró ökelme! Nagy tömeg gyűlt össze, közte az én teljes társulatom is, mind a két fő.

RÁBY Nem mondaná meg...

FIGURÁS Csak tegezzen nyugodtan, én mindenkinek „te Figurás” vagyok.

RÁBY Hát akkor magyarázd meg, te Figurás. Ki és miért lövöldözött?

FIGURÁS A magyar jog szerint akit oly módon ítélnék koldusbotra, mint özvegy Petrayné sógora, a főszolgabíró, a végrehajtás ellen kétszer opponálhat. Az erőszakos foglalt karddal verheti ki a házából a nemesember, bottal a nemesasszony. De ha két kiverés után is ellene dönt a bíróság, nincs többé pardon, mindene odaveszett.

LEÁNYFALVY *(jön Krisztinával)* Bottal kiverni — jogos önvédelem. De te puskát fogtál rá!

KRISZTINA *(magyaros öltözetet visel, haja koszorúba tűzve. Kicsit mámoros a győzelemtől)* Hogy iszkolt a cudar! Pedig még csak a levegőbe lőttem. Tudta, hogy a második golyó már átlikasztaná!

LEÁNYFALVY Asszonyember hogy beszélhet így! Ha százszor is igaza van!

KRISZTINA Hiszen tudja, János bátyám, hogy apám fiúnak nevelt.

LEÁNYFALVY *(sóhaj)* Nagy baj, hogy akkor hagyott el örökre, mikor a leánygyermeknek a legnagyobb szüksége volna oltalmazóra.

KRISZTINA *(nyersen)* Akadt helyette más oltalmazóm. Sajnos, az is hamar elköltözött. Annál tartósabb anyagból gyúrták a mostohaöccsét. Sógoromat. Azt az ordas farkast.

LEÁNYFALVY *(csak most veszi észre Rábyt, aki szinte szoborra merevedve nézi Krisztinát)* Egész megfedkeztem Matyi öcsémről!

KRISZTINA *(végignéz rajta)* Nicsak, azt hittem, az új madárijesztő. Azokat szokta János bátyám ilyen bécsi ancugba bújtatni.

RÁBY *(bántódottan)* Asszonyom szerint ruha teszi az embert?

KRISZTINA *(csípősen)* Sok mindenné teheti. Ha célírányosan viseli. Különbözn hallottam már érkezéséről.

RÁBY Honnan?

KRISZTINA Végig a főutcán Grüss Gottot ugattak a kutyák. Merthogy azt hitték, magyarul már nem ért az úr.

LEÁNYFALVY De hisz süldőkorotokban együtt szedték a cseresznyét itt nálam, a kertben! Mért beszéltek úgy, mint az idegenek?

RÁBY *(felkiált)* Azám! Buzássy Krisztina!

KRISZTINA *(ridegen)* Özvegy Petrayné.

RÁBY Mért nem folyamodik a jogtalan ítélet ellen a császárhoz? A magyar kancellárián keresztül?

KRISZTINA *(vontatottan)* Amiért nem a római pápához fordulok orvoslásért, ha megfájdul a fogam. Mivelhogy ő nem fogász, én meg nem vagyok pápista. Tetszik érteni?

LEÁNYFALVY Azért ami igaz, az igaz. József császárnak köszönhetjük, hogy nekünk, kálvinistáknak is van már templomunk Szentendrén.

RÁBY A türelmi rendeletnek

KRISZTINA *(csípősen)* De ugyanannyi erővel azt is megengedhette volna öfelsége, hogy harangot vehessünk magunknak, és a templomaink ajtajai az utcára nyiljanak, ne a káposztáskertekre. Azt hiszi tán, mi csak a hátsó bejáraton keresztül juthatunk a mennyországba?

RÁBY Látom, sehogyan se szívelheti öfelségét, pedig ő nem csak császár! Magyarország királya is!

KRISZTINA Kalapom nekem is van, mégse képzelem, hogy királyné vagyok! No de indulok a templomba, a pap már igen vereti a deszkát harangozás helyett! Isten áldja, bátyám! *(Ráby felé csak biccent, és elsiet)*

RÁBY *(megbabonázva néz utána)* Ezt az asszonyt biz' isten feleségül venném!

LEÁNYFALVY *(nagyot nevet)* Az én vadmacska keresztlánymom? Boldogan adnám rátok áldásomat, mert szánom mostoha sorsáért. Gyere, menjünk utána a templomba. Nem megy a fejembe, mért pereskedik olyan kegyetlenül a főszolgabíró? Mért olyan fontos neki az az öreg ház? Hisz vagyonos ember. Senki se érti. *(El)*

FIGURÁS Még hogy senki se érti ezt a pereskedést. Önök is rögtön megértik, igen tisztelt utókoriak, ha felidézem az előzményt.

Háttér Krisztina szobája

KRISZTINA *(hangja kívülről)* Tizenhat éves voltam! Mit tudtam, mire képes egy aljas férfi!

PETRAY Örültem kívántalak.

KRISZTINA Gazdag menyasszony várt Pozsonyban!

PETRAY Kívántalak!

KRISZTINA Otthagytál szegyenben! *(Szinte beesik az ajtón a szobába)* Ha a mostohabátyád, az a drága jó ember nem áll mellém...

PETRAY *(futva követi Krisztinát)* Az a nyálás, vén pók.

Hagytad, hogy megmásszon?

KRISZTINA Becsületből vett feleségül!

PETRAY Te mondtad el neki?

KRISZTINA Az orvos. Mérget ittam. Az esküvőd napján.

PETRAY Nem tudtam! Esküszöm!

KRISZTINA Megalázást sose tudtam elviselni.

PETRAY Az enyém voltál, az enyém leszel! Aranyba foglallak! Talpig aranyba!

KRISZTINA A feleséged pénzén?

PETRAY Örültebben kívánlak, mint valaha!

KRISZTINA Undorodom téled!

PETRAY Nem igaz!

KRISZTINA Szégyellek, érted? Ha eszembe jut az a báli éjszaka, sikoltok a szégyentől, súrolókefével dörzsölném le a bőrömről az érintésedet!

PETRAY Hazudsz!

KRISZTINA Undort nem lehet hazudni. Kiveri az embert, akár a csalánkiütés!

PETRAY Te... én mindenre képes vagyok! Koldussá teszek. Elperelem az örökségedet...

KRISZTINA Bátyád mindenét rám hagyta!

PETRAY A ház anyám után engem illet! Írásom van róla!

KRISZTINA Mikor fabrikáltad?

PETRAY Nekem lesz kitartásom a pereskedéshez, akár évekig is.
KRISZTINA Persze, hiszen pénzeszsákon hálsz!
PETRAY Téged tönkretesznek a költségek.
KRISZTINA Mellettem az igazság!
PETRAY Mellettem viszont a hatalom. Az a jó, hatalmas magyar vármegye.
KRISZTINA (sikolt) Most aztán takarodj! Nem tudok veled közös levegőt szívni!

Petray át akarja ölelni. Krisztina kitépi magát, kirohan, eltűnik

PETRAY (utánafut) Krisztina! Krisztina!
FIGURÁS (előlép a háttérből) Hát ez az előzmény. És most bevallok valamit. (A nézőtér felé sűgja) Szerelmes vagyok Krisztinába. De ez maradjon köztünk, ezerhatszáz szem közt. Ő sose fogja megtudni. Mindvégig, soha. Nicsak, Ráby uraság!
RÁBY (jobbról jön, nézelődik) Mi az, Figurás, mindegy, beléd botlom?
FIGURÁS Német kollégák játszanak itt Pesten, a Rondellában. Meglátogatom őket.
RÁBY Merre lehet a megyeháza?
FIGURÁS Menjen csak végig azon a hosszú utcán (a háttér felé mutat), aztán forduljon balra, és szemben találja. A főjegyző úr ott is lakik, az emeleten.
RÁBY Honnan tudod, hogy hozzá megyek? Felbéreltek, hogy utánam szaglásszál?
FIGURÁS (kiborul) Kikérem magamnak! (Erőt vesz magán) Vegye tudomásul az úr: én minden jövőhitű ember hivatalból kirendelt védője vagyok!
RÁBY (önkéntelenül) Hát ez nem normális!
FIGURÁS (már megint mókázva) Hála istennek. Különből miből élnék?
RÁBY No jó, isten áldjon. (Hátramegy, eltűnik)

Változik a helyszín: hivatali szoba, egyik falán feszület. Az „Ablakon” túl a korabeli Buda látképe

FIGURÁS (dohog) Honnan tudom! Azt is tudom, hogy Tárhalmy főjegyző az apja legjobb barátja volt. (El)
FŐJEGYZŐ (belép a szobába, nyomában Ráby) Örülök, hogy felkerestél, édes öcsém. En mindenkor nagyon szerettelek, szép tehetségedet korán felismertem. Hanem most azt mondom: ha azon az úton haladsz előre, amelyen elindultál, itt fogsz megrohadni Pest vármegye tömlöcében! És én egy ujjamat se fogom ki nyújthatni, hogy megszabadítsalak!
RÁBY Azért, mert a nép barátja vagyok?
FŐJEGYZŐ De a nemzetnek ellensége!
RÁBY Hát nem a nép a nemzet?
FŐJEGYZŐ Nem! A nemzet a nemesi Karok és Rendek!
RÁBY A kor meg nem áll ott, ahová a magyar középkori alkotmány behelyezkedett. Az idő társadalmi igazságot, jobb közigazgatást, jobb közoktatást követel.
FŐJEGYZŐ De mindezt nem lehet hatalmi szóval megteremteni! Nem érti meg nálunk József császár ideáit senki!
RÁBY Mikor Jézus elkezdte a maga tanait hirdetni, csak tizenkét ember volt, aki megértette, abból is egy áruló lett. Ha Jézus akkor visszaretten a nép értetlenségétől, a farizeusok haragjától és a bizonyos Golgotától — hová lett volna a szeretet vallása?
FŐJEGYZŐ Éppen jó példát hoztál fel: a Jézust. Ő az egész világ Messiása lett, de saját nemzetét semmivé tette. Az ő győzelmével Izraelnek nem volt többé a Kánaánban maradása. Érted-e a párhuzamot? József császár doktrínái lehet, hogy új órát fognak alkotni az emberiség számára, de az ősi hagyományú magyar nemzetet tönkreteszik.
RÁBY A kérdés tehát csak az, mire van nagyobb szüksége a jövődönök: arra-e, hogy legyen egy ősi hagyományú magyar nemzet, vagy arra, hogy legyen népszabadság?
FŐJEGYZŐ (kezet nyújt) Ez tiszta kérdés volt. Becsülöm benned az őszinteséget.
RÁBY (elneveti magát) De hát én, kedves urambátyám, kisujjammal se jöttem érinteni ősi alkotmányunkat. Egész misszióm abban áll, hogy megorvosoltassak bi-

zonyos visszaéléseket, amelyeket a kincstári uradalomban követtek el.

FŐJEGYZŐ De ki bizta ezt rád?

RÁBY Először a császár, másodsor a nyomorgatott nép maga.

FŐJEGYZŐ Itt a hiba. Egyiküknek sincs joga neked megbízást adni. Ez a jog csakis a vármegyét illeti meg.
RÁBY És ha a megye rosszul él vele? Mert a saját hivatalnokai is bünrészesek a népnomorgatásban.

FŐJEGYZŐ Nem titok. Tisztviselőink egy része cinkoságba keveredett a népnomorgatókkal, vesztegetések vagy sógorság-komaság révén. A legelső tisztújítási gyűlésen én magam leszek az, ki vétkeiket a Karok és Rendek színe előtt szemükre fogom hányni. De ki az oka, ha nincs mód alkotmányos tisztújításra, mert a császár nem hívja össze az országgyűlést? Addig pedig ezek a tisztviselők a mi választottjaink, és inkább eltűrjük őket a hét főbűnnel terhelt, mintsem hogy a koronázatlan király kinevezett hivatalnokokkal töltsse be a helyüket. Ezért abban a munkában, amit elkezdted, ebben az országban senki, de senki segítségére ne számítsál. Mindenkit ellenségednek tekintésél.

RÁBY (nyugodtan) Az is segítség, hogy megtudtam, csak egy emberben bízhatom.

FŐJEGYZŐ (gúnyosan) Ki az? A császár?

RÁBY Saját magam.

FŐJEGYZŐ (hirtelen magához öleli) Szegény fiú! (Eltolja magától) Isten veled! Bár sohase látnálak többé! (Miután Ráby meghajolt és elment, a feszülethez lép. Figurás szövege alatt lehajtott fejjel, összekulcsolt kézzel áll, aztán keresztet vet, és kimegy)

FIGURÁS (kivülről nézi) Való igaz, nincs a politikának galádabb törvetése, mint mikor szoros körbe zár önzetlen hitvallókat számító kufárokkal. És a tiszta kéz fogni kényszerül a szennyest, különben megszakad a bűvös lánc. Jézus Máriám, ez áforizma volt! Bocsnat, és gyerünk át Budára, a körzeti biztos rezidenciájára. Egy kis történelmi lecke: II. József Magyarországot közigazgatásilag tíz körzetre osztotta fel. Mindenik élén „Districtualis comissarius” állt. Egy-egy komisszárius alá több megye tartozott. Pest megye komisszáriusa volt a leghatalmasabb úr. Egyébként Ráby régi ismerőse még a közös, bécsi diákság idejéből.

Közben háttérváltozás: barokkosan díszes kis helyiség, inkább női budoárnak, mint férfiszobának látszik. Figurás eltűnik

KOMISSZÁRIUS (belép, nyomában Ráby és a fodrász, aki két széklet és asztalkát hoz) Gyere csak, bruder-kám, mindjárt készen leszek, és szolgálatodra állok. (Nyomatványt nyújt feléje, amit magával hozott) Addig mulasd magad ezzel a lektúrral. (A továbbiak alatt álarcot tart az arca elé, mert a fodrász a parókáját püderezi)

RÁBY (könnyedén) Wucherer legújabb pamfletje? Valamennyit ismerem. Ott hevernek a Burgban minden íróasztalon.

KOMISSZÁRIUS És a császár nem haragszik érte? Hiszen szörnyűség, hogy az a bitang miket firkál össze róla!

RÁBY Sőt, maga hozatja fel a pamfleteket, és jókat nevet rajtuk.

KOMISSZÁRIUS Másutt a kiadót legalábbis kerébe törnék.

RÁBY József okosabbat talált ki. Wucherer a pamfletjeit harminc krajcárért árusítja, és házakat vásárolt a nyereségen. Legújabban a császár minden füzetet utánanyomat, és nyolc krajcárért vesztegeti. Wucherer példányai mind a nyakán maradnak, a császár pedig a begyűlt pénzt kiosztja a szegényeknek.

KOMISSZÁRIUS Nem éppen uralkodói ötlet.

A fodrász közben végez és kimegy

RÁBY (szemmel követi) A császárnak sok ilyen plebejus ötlete van. (Amint egyedül maradtak, más hangon) Az a megbízásom, hogy a szentendrei kamarai uradalomban elkövetett visszaélések kiderítését szorgalmazzam.

KOMISSZÁRIUS *(kölnivizet tölt a tenyerébe)* Átkozot-
tul unni fogod magad abban a sárfészekben. Mesélj
egy kicsit Bécsről. Mercurt, a szemfényvesztőt hány-
szor nézted meg?

RÁBY Bizony, énnekem most másfajta szemfényveszt-
tökkel van bajom, akik a szegény nép tarsolyából
tüntetik el a pénzt.

KOMISSZÁRIUS Ördög vigye a parasztjaidat! Hát a
Grabenen lornyettirozzátok-e még a szép hölgyeket?

RÁBY *(feszesen)* Kérem, méltóságos districtualis co-
missarius úr, kegyeskedjék az én szentendrei ügyem-
nek az előterjesztését meghallgatni.

KOMISSZÁRIUS Hiszen hallgatom, barátom, csupa fül
vagyok. Hogy annyit kizsartok a szegény néptől? Hal-
latlan! Adjak ki ordért, hogy a szentendrei tanács bo-
csással rendelkezésre összes iratait?

RÁBY Ehhez nem kell ordér. Hát tulajdonos vagyok
Szentendrén, számonkérésre jogosult nemesember.

KOMISSZÁRIUS De most már színházbamenetel ideje
van. Pesten, a Rondellában játszik egy német trupp.
Nem sokat érnek. Persze azért különbek, mint az a
malachanda, amely a szentendrei csonkatoronyban
szórakoztatja a pógárokat.

FIGURÁS *(hirtelen előresiet oldalra. Fenyegetőn)* Na-
na! *(Mostantól ott marad)*

KOMISSZÁRIUS Páholyomból rendre gukkerezheted a
pesti szépeket.

RÁBY Köszönöm, de haza kell sietnem és megírni tu-
dósításmat a császárnak.

KOMISSZÁRIUS *Ne irkálj te Bécsbe!* No, ha nincs
kedved a színházhoz, legalább kísérsz el a Duna-partig.

FIGURÁS „Ne irkálj te Bécsbe.” Ráby a hibás, hogy a
baráti tanácsot elengedte a füle mellett. Mégis haza-
ment irkálni. Menjünk mi is Szentendrére?

Háttér virágokkal, gyümölcsfákkal teli kert

Ez itt Krisztina kertje. *(A háttérből padot hoz elő,
leteszi a kertháttér elé)* Ide fog ülni a kedves. *(Meg-
cirógatja a támlát)* Itt fogja pihentetni azt a szép ma-
kacs fejét. *(Végigsimít az ülőkén)* Itt pedig... *(Zavar-
ba jön)* Szóval itt fog ülni.

KRISZTINA *(jön a kertből)* Köszönöm, Figurás, hogy
kitetted a kispadot. Fülledt a levegő.

FIGURÁS Locsoltam is a kertben.

KRISZTINA Nézz be a konyhába, maradt délről csirke-
comb.

FIGURÁS Nem azért iparkodom...

KRISZTINA Tudom, de hát ti, komédiások nem dús-
káltok földi javakban. Pedig ti hordoztátok város-
ról városra, mint pislákoló méceszt, a mi szegény,
szép magyar nyelvünket.

FIGURÁS *(halkan)* Jön valaki. *(Hirtelen lehajlik, meg-
csókolja Krisztina kezét, besiet a kertbe, eltűnik)*

KRISZTINA *(kifelé tekint)* Ráby uraság. *(Gyorsan fel-
áll, elfelé indulna)*

RÁBY *(besiet)* Kérem, Krisztina, maradjon.

KRISZTINA *(tartózkodón)* Későre jár.

RÁBY Hallgasson meg, a peréről van szó.

KRISZTINA Tudtommal nem bíztam meg képvisele-
temmel.

RÁBY Bocsánat, hogy mégis utánanézttem. Sajnos, ros-
szul áll. Az ellenfél hatalmas támogatókra számíthat.

KRISZTINA *(gúnyosan)* Ezt ő hazudja.

RÁBY Laskóy táblabíró a felesége nagybátyja.

KRISZTINA *(ellenségesen)* A mi táblabíráink csak Jus-
titiával tartják a rokonságot. Ha már elfelejtette volna
az úr, ott Bécsben.

RÁBY Az árkanalyok közt is akadt Lucifer.

KRISZTINA Fogja rövidebbre a mondandóját.

RÁBY Adja fel ezt a házat, Krisztina. Az egész öröksé-
get. Úgyis odavész.

KRISZTINA Jó tanács! Ezentúl szabad ég alatt háljak?
Kő a párnám, jó nagy lapulevél a paplanom?

RÁBY Jöjjön hozzám feleségül.

KRISZTINA *(meglepetésében hirtelen leül)* Mondja,
mit szed elmebaj ellen?

RÁBY *(zavartan)* Igaza van, képtelenség, hogy így meg-
rohanom. De én nem tudom, hogy kell egy asszonyt
szép szavakkal megkörnyékeznem. Udvarolgatásra sose
volt időm. Szerelmes se voltam még úgy istenigazá-
ból. De mikor magát megláttam, rögtön tudtam, hogy

maga az, akit nekem teremtett a teremtő. A nagy
egyed szám, ha érte, hogyan gondolom. *(Zavartan ne-
vet)* És hogy lássa, milyen őszinte vagyok: éppen ide-
jében találkoztunk. Ugyanis sürgősen meg kell háza-
sodnom.

KRISZTINA *(csípősen)* Csak nem állapotos az úr?

RÁBY *(egyre nagyobb zavarban)* Megérdemlem, hogy
csúfot új belőlem. Mamlasz vagyok! Szolgáljon ment-
ségemre, hogy ez a vallomás a szerelmi szűzbeszédem.

KRISZTINA Együtt van már a feljelentés anyaga?

RÁBY Miféle feljelentésé?

KRISZTINA Kár tiltakozni, jó dolog az. A kiszáglasztott
összeg egyharmada a feljelentőé.

RÁBY *(felhördül)* Azt képzeli, pénzért jöttem ide viz-
gálódni?

KRISZTINA Ha csupán a bugrisok kis csalásait szellőz-
tetné, hagyján! De csak a vak nem látja, hogy egy-
ben a vármegye becsületét is be akarja sároznia! A
magyar becsületét!

RÁBY *(felindultan)* Én a közélet tisztaságáért szállok
harcba!

KRISZTINA Mind ezt szajkózzák, mind, mind...

RÁBY *(kiált)* Ki az a mind?!

KRISZTINA *(szinte köpi a szót)* A spiclik!

RÁBY Spicli vagyok a maga szemében?

KRISZTINA Hát nem is férjjelelt!

Egy pillanatig gyűlölködve néznek farkasszemet

RÁBY *(nagy nehezen erőt vesz magán. Tompán)* Kár,
Krisztina. Kár. Ezt sose lehet jóvátenni.

KRISZTINA *(élesen)* Ki akarná?

RÁBY Jöhet idő, mikor belátja, hogy igazságtalan volt
De ezt akkor sem... soha, semmivel se lehet jóvá-
tenni. *(Sarkon fordul, és elmegy)*

KRISZTINA *(zavartan néz utána, bizonytalanul is-
métli)* Spicli.

FIGURÁS *(előjön, csöndesen)* Nem kellett volna.

KRISZTINA *(felcsattan)* Hallgatóztál?

FIGURÁS Süket nem vagyok. Kiáltoztak.

KRISZTINA *(hirtelen kitör)* Gyűlölöm a férfiakat! Sze-
mét mind, valamennyi! Csak pénz, pénz kell nekik,
az asszony ráadás!

FIGURÁS *(hízelegve)* De engem csak nem gyűlöl a
nemzetes asszony?

KRISZTINA *(bosszúsan)* Ugyan, téged ki tekint férfi-
nak! *(Besiet a kertbe, eltűnik)*

FIGURÁS *(keservesen)* Kár volt ezt az asszonyt kitá-
lalom. Vagy hogy is van ez?! Ne komplikáljuk. Lás-
suk, Ráby úr hogyan nyalogatja sebeit.

Változás. Ráby házának udvara

(Beköszön) Adjon isten, nagy jó uram!

RÁBY *(megjelenik)* Mondd, ti sose próbáltok, sose ját-
szotok, hogy egész nap a városban csellengesz?

FIGURÁS *(nagyképűsködik)* Magas művészetből, magas
irodalomból ki él meg Magyarországon? Nappal a tár-
sulatnak egyik fele a kisbíró szőlőjét kapálja, a má-
sik Krisztina nemzetes asszony udvarát sepregeti. Az
jó asszony, pártolja a magyar literaturát! *(Úgy tesz,
mintha nem vette volna észre Ráby indulatos gesztu-
sát)* Jegyet hoztam a ma esti előadásra.

RÁBY Van is kedvem komédiát nézni!

FIGURÁS Pedig az én számom különösen érdekes. Cí-
me: szájkosár. Bizonyos város lakosságát személyesi-
tem meg benne.

RÁBY Egyedül?

FIGURÁS A tenger vizéből egy korty éppen olyan sós,
mint az egész. Hadd adjak belőle ízelítőt.

RÁBY *(kezd felfigyelni)* Nosza.

FIGURÁS A partnerem helyett, aki nincs jelen, tessék
megkérdezni, mi a véleményem bizonyos város veze-
tőségéről.

RÁBY Kérdeztem.

FIGURÁS *(kiált)* Igaz emberek! *(Gyorsan előveszi és
felteszi a szájkosarat. Azon keresztül fojtottan)* Gaz-
emberek. *(Leveszi)* Most tessék kérdezni: Más város-
vezetést akarnátok?

RÁBY Kérdeztem.

FIGURÁS *(kiált)* Jaj, dehogy! *(Felteszi a szájkosarat,
azon keresztül fojtottan)* Jaj, de hogy!!!

RÁBY Ezt a szájkosártrükköt te eszelted ki?

FIGURÁS Loptam. Egy régi komédiából.

RÁBY Ki írta?

FIGURÁS A szerzőre már senki sem emlékszik. Én is csak a darab címére: „Új isten Thébában.”

RÁBY Hogy mersz így mókázni?

FIGURÁS Ha zsendélyes a háztető, inkább cigánykereket hányok. De hát a városi urak nem járnak hozzánk, a csonkatoronyba.

RÁBY (*elgondolkodva*) Itt valóban mindenki szájkosarat visel. Gyerekkori pajtásokkal találkozom az utcán. Megörülök, kérdem, hogy vagy. Mind azt feleli: köszönöm, jól, és iszkol elfelé, hogy ne kelljen beszélgetni. Sokan el is tűntek. Az öreg Sajtósnét, aki kisdíák koromban annyiszor kínált madártejjet, hiába kerestem. Tán nem is él már?

FIGURÁS Él biz az. Vasárnaponként ott láthatja az úr a templomajtóban koldulni.

RÁBY Hisz olyan jómódú asszony volt!

FIGURÁS Más, egykor jómódúak is vele együtt koldulnak.

RÁBY De hát mi ennek az oka?

FIGURÁS A porciós könyv. A parasztok az arányos adózást nevezik „porciónak”. A magisztrátus úgy veti ki, ahogy kedve tartja. Aki sokat fizet — neki —, az rém keveset a kincstárnak. Aki keveset — neki, az rém sokat a kincstárnak. Érti, ugye?

RÁBY Bár láthatnék ilyen porciós könyvet!

FIGURÁS Hozok én akár negyvenet is. Bennem bízik a nép. (*Kifelé el*) Most eltűnök, mert nótárius uram jön. (*El*)

NOTÁRIUS (*Rábyval együtt lép be, aki elébe sietett. Mondat közben*) ...egyszóval bíró uram küldött. Ő maga jött volna, de rác anyanyelvű lévén, én vagyok az ő magyar szája.

RÁBY És mi járatban, nótárius uram?

NOTÁRIUS Kényes ügyben. (*Majdnem súgva*) Ráby uram, kegyelmedet rútul becsapták.

RÁBY Kicsoda?

NOTÁRIUS Az a részeges Neszmélyi, akitől ezt a házat meg a telket vásárolta. Megnéztük a szerződést. Sokkal többet fizetett érte, mint amennyit a mi becslésünk szerint megér.

RÁBY (*értetlenül*) De hisz olcsó vétel volt!

NOTÁRIUS (*szigorúan*) Túlfizette! Háromezer arannyal!

RÁBY Háromezer arannyal?!

NOTÁRIUS Szentendre előljárósága nem hagyhatja magán száradni, hogy egy előkelő urat, aki megtisztelt bennünket jelenlétével, itt nálunk lóvá tettek! Ezért a magisztrátus úgy határozott, hogy saját tartalékából megtéríti kegyelmed kárát! (*Pénzes zacskót nyújt feléje*) Itt van, elhoztam!

RÁBY (*merőn nézi*) Szokatlan határozat, nem gondolja?

NOTÁRIUS Nálunk megszokott. (*Nyomatékkal*) Mi ugyanis nagyon kényesek vagyunk a becsületünkre. Mindent elkövetünk, hogy tisztán megőrizhessük. Ezért mindenre készek vagyunk. Nyugodalmass jó éjszakát kívánok. (*Kézfogás közben Ráby tenyerébe csúsztatja az erszényt és el*)

Figurás visszajön, és merőn nézi Rábyt, aki tenyerén latolgatja az erszényt

RÁBY Fogd ezt a pénzt, Figurás, és osszad háromfelé. Egyharmadát vidd el a plébánosnak, másikat a kálvinista tiszteletesnek, harmadikat a pópának. Vasárnap, prédikáció után olvassák fel minden templomban, hogy a császár kegyelmes utasítása értelmében ama háromezer aranyak, amelyek a város „becsületés” tanácsa által Ráby Mátyás kamarás úrnak jótékony célra átadottak, felosztásra kerülnek a legszegényebb rászorulóknak, öregek és betegek között.

FIGURÁS (*boldogan*) Szárnyaim nőttek! Repülök! Csak azt kérem, hogy ezentúl inkább éjnek évadján járhaszak ide. Nem szeretnék kontrabontos hírbe keveredni.

RÁBY Ki a kontrabontos?

FIGURÁS Hát... aki kontrabontot csinál. Azt, amit mi ketten. Érti már az úr?! (*Hirtelen teljes sötétség. Rögton belekiált*) Hé, ki mondta, hogy generálsötétet kell? Holdsugarat kérek, szerenádhoz.

Sötét háttér, egyetlen fejjégp Figuráson. Gitárkísérettel énekelni kezd. A második strófája alatt lassú világoso-

dás. A háttér közben átrendeződött: Krisztina kertje, előtte pad. A világítás: holdfényes éjszaka

Virágének

Szívemen

szerelem:

gyönyörű

hatalom!

Süvegem

leveszem,

magamat

megadom!

Virág, csakugyan válnunk kellene végleg?

Virág, búcsúzó szókat mondani néked?

Virág, szemedben könnyek gyöngyei gyűlnek —

baljós felleg beborítja napunkat, egünket.

Virág, igazán többé már sose látlak?

Téged ezután nem hív senki virágnak?

Ámbár végzeted végleg messzire vethet —

Virág, amíg élek, érted égve szeretlek!

KRISZTINA (*előrejön*) Mit danászol itt, Figurás?

FIGURÁS Egy bánatos férfi panaszát, akit egy szívtelen asszony kegyetlenül megbántott. Sose bocsátja meg neki, soha, soha.

KRISZTINA (*jelfortyan*) Rábyt jöttél képviselni?!

FIGURÁS Ugyan már! Ezt az éneket még igric dédapámtól örököltém. Lám, mert az asszonyok mindenkör szívtelenek voltak.

KRISZTINA Nagy kujon vagy te, Figurás.

FIGURÁS Ráby urat pedig messze elkerülöm. Bolond ember az! Látott már a nemzetes asszony olyan kelekótyát, aki úgy irtózik a pénztől, mint a pestistől? Azzal a háromezer arannyal is mit csinált... Mikor idetelepült, a baromfiudvara egyszer csak tele lett libával, pulykával. Az mind úgy repült le az égből. Téltre való tizenkét öl fa is került valahonnan, meg két hordó finom bor. Biztos magától gördült le a pincéjébe.

KRISZTINA Legalább ehetett-ihatott kedvére.

FIGURÁS Ördögöt. Mind feletette, felitatta a koldusokkal. Az ilyen embertől menekülni kell.

KRISZTINA Mit akarhat valójában?

FIGURÁS (*hangot vált*) Augias istállóját tisztára seperni. De nem tollseprűvel!

KRISZTINA (*keményen*) Azt beszélik: a császár parancsára.

FIGURÁS Vajon ki szolgálja jobban Hungária asszony-ságot, aki elkendőzi az arcára fröccsent szennyet, vagy aki segít azt letörölgetni? (*Már megint mókázik*) De már engedelmet, büdös egy munka ez. Azért is iszkolok el Ráby uram közeléből, mert nem bírom az egérszagot.

KRISZTINA Egérszag?

FIGURÁS Az a sok hivatalos papiros bűzlik tőle, amit Ráby úr tíz évre visszamenőleg vizsgálgat egy választott bizottsággal együtt. Huncut, aki eligazodik az elszámolásokon: mind csupa kivakarás, néhol egész lapok kivágva, mások odacsirizelve. Ahol meg a legérdekesebb a textus, ott kirágta a patkány.

KRISZTINA (*nehezen emészt meg a hallottakat*) Most aztán előadhatja Ráby uram a vádjait. Hallom, kiszállt a megyei vizsgálóbizottság, maga a districtualis comissarius elnököl. Az majd kideríti az igazságot. Mért vágsz fancsali képet? Már a körzeti biztost is lesajnálod?

FIGURÁS Ó, az derék ember. Csak egy a baj: a császár nevezte ki.

KRISZTINA Noked mért baj ez?

FIGURÁS Neki baj. Folyton bizonyítania kell, hogy ő azért jó magyar ember maradt.

KRISZTINA (*haragosan*) Elegendem volt belőled! (*Be a kertbe, és eltűnik*)

FIGURÁS (*szövege közben változás a prefektus háznak tornácára*) Óméltósága most is a prefektusnál kellemkedik!

Prefektus csibukot pőfékelve kilép a tornácra, vele Komisszárius, aki burnótot szippant, és tússzent

Persze Laskóy táblabíró uram se mulasztana el világtért sem egy jó vacsorát.

A nevezett pipázva megjelenik a tornácón

Nicsak, Rábyt is ideédesgették!

Ő is megjelenik

PREFEKTUS (kiszól) Székeket ide! Jólesik a friss levegő estebéd után.

RÁBY Mindjárt ráterhetnénk...

PREFEKTUS Hivatalos ügyekre? Ejtőzés közben?

KOMISSZÁRIUS (nevet) Szó se lehet róla!

LASKÓY (a hasát tapogatja) Hej, de belaktam azzal a finom malacpecsenyével! Csak az a baj, hogy (szaval) „gondolkodik mostan a malac magába, emberbe került-e avagy csak kutyába, ha kutyába került, víz lastyog nyomába, ha emberbe került, bor csurran utána”.

PREFEKTUS Táblabíró uramnak igaza van! Bort ide, emberek!

Poharazgatás

RÁBY Köszönöm, én nem iszom.

KOMISSZÁRIUS Tudod-e, bruderám, ki a legunalmasabb ember? A megrögzött puritán. (Laskóyhoz) Hallom, a Göngyöm Miska már megint színre lépett. Két lókupecet inkomodált.

RÁBY Betyár az a Göngyöm Miska?

PREFEKTUS Úgy hírlík, nappal a birtokán urizál, csak éjszaka ölt rablómaszkát. Lévéen nemesember.

KOMISSZÁRIUS Hozzá gentleman. Szegényeket sose atakíroz. Csak gazdagok zsebet evakuálja.

RÁBY Akkor becsületesebb, mint a szentendrei tanács.

KOMISSZÁRIUS (felsóhajt) Mégis ide konkludálunk. Hát jó, bruderám, rukkolj ki a mondókáddal. Ne zsenírozzon, ha mi közben a szőlő levével delektáljuk magunkat.

RÁBY Nem akarom az urakat már tudott dolgokkal untatni. A bizottság szerint a szentendrei tanács könyvvitele áttekinthetetlen. És miért csak tolmács-csal olvasható?

PREFEKTUS Mert a tanácstagok többsége rác.

LASKÓY (nevetve) Jót mondott erről egyszer a bírójuk: „Az urak azért tárgyalják a hivatalos ügyeket diákul, hogy mi ne értsük meg, mi azért rácul, hogy az urak ne értsék meg.”

PREFEKTUS (gúnyosan) Most jobb lesz, hogy a császár előírta: ezentúl német a hivatalos nyelv?!

LASKÓY Magyar ember ezt nem akceptálhatja.

RÁBY Lenne inkább magyar?

LASKÓY Dehogyan! Otromba parasztnyelv a miénk. Juristicus distinctiókra totál alkalmatlan.

RÁBY De hisz anyanyelvünk!

LASKÓY A latin viszont atyanyelvünk. Nemesek nyelve, férfinyelv. Aljanép és fehérség fülének nem való.

RÁBY Eltértünk a tárgytól.

LASKÓY Ne vedd zokon, öcsémuram, de túlságosan sok mihaszna koldussal tartasz relációt. Félő, hogy félreinformálnak.

RÁBY Én csak a saját két szememnek hiszek. Annak pedig van mit látni, ha nem is az összemaszatolt aktákban. Jártam az ispotályban. Boldogult királyasszonyunk, Mária Terézia, tizenhét forintot hagyott rá, hogy a rászorulóknak emberséges ellátásban részesüljenek. De majdnem üresen áll. A szegény betegek inkább hazaszökődnek, mint hogy éhen vessenek.

PREFEKTUS Pedig a nyavalyásoknak semmi se olyan üdvös, mint a szigorú diéta. Haspókok nem gyógyulhatnak.

KOMISSZÁRIUS Bagatell ügy.

RÁBY Az úzbégiek két év előtt negyven házszámra légték. A császár elengedett annyit az árendából, amennyit az elpusztult házak porciója kitesz. Mégis csak üszkös romokat láttam ott.

PREFEKTUS Mert az úzbégiek foga nem fülük az építkezéshez.

RÁBY Bezzeg a tanácsbeliek csinos portái gombamód nőnek ki a földből.

KOMISSZÁRIUS Hagyjátok abba. Bagatell ügyek.

PREFEKTUS (haragosan) Hát én expressis verbis megmondom: semmi közöm hozzá, hogy a szentendrei magisztrátus miként hajtja be a kincstár által kivett árendát! Nem mondom, akadhat szabálytalanság.

Némely hivatalbelinek fekete a körme. De én kapirgáljam ki alóla a koszt? Amíg a kincstárat károsodás nem éri, én be nem avatkozom!

RÁBY És a fakérdés?

KOMISSZÁRIUS Hát az meg mi a szösz?

RÁBY A kamarai erdőben a városi tanács példátlan pusztítást végez. A szegény népek száraz gallyat szedni is tilos, de az előljárók halomra vágatják a fát. Száz meg száz ölével hordják Pestre. Maguk terjesztik, hogy megyei tisztviselők vesztegetésére.

KOMISSZÁRIUS (felugrik) Meggondoltad, mit beszélsz?

PREFEKTUS (gyorsan vált) Hú, ha ez igaz, bizony a kincstárt károsítják! Sürgősen intézkedni kell!

RÁBY Gondoltam, urambátyám, hogy egyet fog érteni az eljárással. Megkértem a városi inzsellért, hogy holnap délelőtt mérje fel az irtásokat. Egy erdőt mégse lehet úgy kiradírozni, mint az aktákat.

Az utolsó mondatok alatt zavaros zaj hallatszik be kintről, majd a háttér vörös fénybe borul

FIGURÁS (berohan, kiáltva) Ég az erdő!

Félreverik a harangokat

PREFEKTUS (a tornácra bekialt) Emberek! Oltáshoz!

A színen fejvesztett emberek szaladgálása kezdődik, a lárma fokozódik. Kiáltások: Tűz, tűz! Lajtot, vedret hamar! Vedreket! Vizet!

NÓTÁRIUS (berohan) Prefektus uram, baj van! A város egyetlen vízfordó lajtjának a szekeréből hiányzik egy hátulsó kerék! Várni kell, míg újat kalapálnak össze!

RÁBY (az előtérben, keserűen) Addig éppen leég a terhelő bizonyíték!

KOMISSZÁRIUS (rátámad) Látod, milyen vagy?! Ha nem jut eszedbe az az átkozott fakérdés, nem gyűjtják fel az erdőt!

Sötét, fény csak Figuráson

FIGURÁS Hogy Ráby ezek után felrohant Bécsbe, az szent! Csak titokban találkozhatott a császárral. (Füfel) Bár hallhatnám, mit mond neki József! Ugyan mért ne hallhatnám? Mire való az időmagnóm? (Kis készüléket vesz elő, előre-hátra igazgatva „keresi” a hangot, torz mondatföredékek hallatszanak, majd) No végre, itt van!

JÓZSEF (hangja) Folytassa a vizsgálódást, Ráby. De amíg nincs a kezében a cáfolhatatlan bizonyíték, én rá nem hivatkozok! Nem találkoztunk!

FIGURÁS Hú, a kutya fáját. (Becsukja a könyvet) A nyergesújfalusi gyorsparaszt egy nap alatt repíthette fel Rábyt Bécsbe, egy nap az út vissza, egy napnál többet ott sem időzhetett. Lám, már jön is.

RÁBY (a sötétből közeledik) Mi az, Figurás, csak nem engem vársz itt az országu-ton?

FIGURÁS De bizony kegyelmedet. A háza táját meg nem közelíteném a világért sem!

RÁBY Tán rablóvezér lett belőlem az elmúlt három nap alatt?!

FIGURÁS Ni, hogy eltalálta! Tanú van rá, hogy kegyelmed a Göngyöm Miska, és harmadnapja kirabolta a gödöllői erdőben a Rotheisel zsidót.

RÁBY Unom az izetlen tréfáidat!

FIGURÁS Nem tréfa! Már össze is hívták a statáriális bíróságot!

RÁBY Mindenki megbolondult?!

FIGURÁS Vagy nagyon is megokosodott. Sebaj, kegyelmed könnyen kivághatja magát: csak felmutatja az alibit, hogy hol járt három napig. Azt mondta, vadászni megy egy barátja birtokára, ugye? Tán még azt a barátot is ide lehet hívni tanúnak. Vagy nem lehet? Ni, hogy elpirult.

RÁBY Csak nem védekezem ilyen eszeveszett vád ellen? Megidéztem Rotheisel Ábrahámot. Ő majd tanúsítja, hogy nem raboltam ki.

FIGURÁS Azám, de a zsidó tanúbizonyossága magyar törvény szerint csak akkor érvényes, ha megesküszik rá.

RÁBY Hát aztán? Ábrahám meg fog esküdni.

FIGURÁS Az olyan nap, amelyen egy zsidó esküt tesz a törvényszék előtt, gyász és siralomnap az egész község számára.

Távoli kórus indul, zsidó gyásznének. Lassan erősödik

A törvényesen előírt zsidó esküforma csupa önelátkozás. De a legsúlyosabb az utolsó mondat: „Tegyen semmivé engem Adonáj, ha az én esküm nem igaz!” Mert egyéb vétkekért csak harmad-negyediziglen áll bosszút az isten. De az ő nevének megszenteltentítője ellen ezrediziglen! Egész házanépét, de még a hitközségét is átok sújtja!

A karének közben felerősödött

Azért sir, jajgat most Szentendre egész zsidósága, mert amint megtudta Ábrahám, mivel vádolják kegyelmedet, maga jelentkezett mentő tanúnak!

A karének magasra felcsap, tömeg árasztja el a színt, háttal a nézőknek. Ezalatt a háttérben hosszú asztalt állítottak fel a bíróság számára. Laskóy táblabíró elnököl, mellette a Prefektus, a Nótárius és — rendezés szerint — néhány néma szereplő, írkokok stb. A szín teljesen kivilágosodik

FŐJEGYZŐ (kintről jön Petrayval. Fojtottan) Szégyenletes kutyakomédia. Mire való?

PETRAY A besúgót le kell leplezni, ki kell füstölni Szentendréről.

Leülnek az asztal két végén. A tömeg utat nyit Ráby-nak

LASKÓY (Rábyhoz) Neve?

RÁBY Nemes Rábai és Murai Ráby Mátyás. Urambátyám csak akkor ismer meg, ha borospalackok sorakoznak köztünk az asztalon?

LASKÓY Rendreutasítom!

FŐJEGYZŐ Statárium van! Javasolom a formaságok mellőzését.

LASKÓY A vád képviselője Petray főszolgabíró úr!

PETRAY (feláll) Nemes Ráby Mátyás azzal vádoltatik, hogy folyó hó hetedikén éjszaka rablónak öltözve főbe vágta és kifosztotta Rotheisel Ábrahámot. Indiciumok: amikor Ráby ezen a vidéken letelepedett — mely idejövételének okát senki sem gyanítja —, ugyanakkor kezdődött a Göngyöm Miskának nevezett rabló garázdálkodása. Ráby Mátyás szüleitől nem örökölt jelentős vagyont, mégis nagy pénzen házat, telket vásárolt. Ez a gyanút megerősíti. Végezetül: Rotheisel kocsisa a rablóban felismerte Ráby Mátyást.

LASKÓY Kíván-e az inculpatus az alibi — igazolás előjogával élni?

RÁBY Nem! Kérem a bizonyítékokat.

LASKÓY Vezessék be az elsőrendű tanút!

Kocsist bevezetik

Neve?

KOCSIS Paprika Péter, instállom.

LASKÓY Kend a Rotheisel Ábrahám kocsisa?

KOCSIS Nem, a nótárius uré.

Zavart mozgás

Csak kölcsönadott a zsidónak, mert annak a kocsisa sárgaságba esett.

LASKÓY Ráismer a vele szemben állóban a rablóra, aki Rotheiselt a gödöllői erdőben leütötte?

KOCSIS (nagy hangon) Hogyne ismernék rá! Szakasztott ugyanez. Csakhogy akkor fekete hamis haj volt a fején, és kunkora bajuszt ragasztott az orra alá. De mindjárt megismertem, hogy a Ráby Mátyás úr. Erre akár meg is esküszöm.

FŐJEGYZŐ Kérdést szeretnék intézni a tanúhoz.

LASKÓY Tessék.

FŐJEGYZŐ Volt-e büntetve?

KOCSIS (zavartan) Instállom, valami hétszer vagy nyolcszor, nem is emlékszem pontosan, meglaktam bizony a vármegye tomlócét.

FŐJEGYZŐ Az ilyen tanút nem lehet esküre bocsátani.

LASKÓY (bosszúsan) Paprika Péter elmehet. Vezessék be a mentő tanút!

Az utcai tömeg zajongani kezd, szinte felhördül, mikor megjelenik Ábrahám. Alig vonszolja magát, karon fogva vezetik. A fején kötés. A bíróság elé áll

Rotheisel Ábrahám, mondja el kend, hogy történt kiraboltatása.

ÁBRAHÁM Tekintetes uram, én nem jöttem panaszkodni. Amiért idehíttak, csak annyi, hogy bizonyítsam, nem tekintetes Ráby Mátyás úr volt az, aki kirabolt. No, hát azt bizonyítom.

LASKÓY Gondolja meg kend jól, Ábrahám zsidó, a dolgot. Sötét volt, nem láthatta világosan az ábrázátját. Hátha mégis ő volt.

ÁBRAHÁM És ha olyan sötét lett volna, mint Egyiptomban a kilencedik csapás napján, akkor is tudnám, hogy nem Ráby Mátyás úr volt a zsvány! Jól ismerem, hiszen neki köszönhetem a becsületes nevemet.

FŐJEGYZŐ (gyorsan közbeszól) Íme, az egyik tanú vallomása megcáfolja a másikat.

LASKÓY Igen bizony, de tetszik tudni a törvényt. Zsidó tanúbizonyysága csak akkor bír hitellel, ha leteszi rá az esküt.

Erre a szóra a tömegfeljajdul. Egy asszony térdre veti magát a bíró előtt

SÁRA (zokogva) Ne tegyék ezt a kegyetlenséget!

ÁBRAHÁM Sára! Hogy kerülsz ide?

LASKÓY A felesége?

SÁRA (sírva) Gondolj a gyerekeidre! Ha tévedtél, mindnyájunkat átok sújt!

ÁBRAHÁM (két asszonyhoz) Vigyétek el innen!

SÁRA Kegyelem! Kegyelem!

LASKÓY (nyájasan) Én, asszonyság, a törvénytől el nem térhetek. Hanem forduljatok Ráby úrhoz, annak egy szavába kerül, hogy ne legyen szükség esküdözésre. Közölje az alibit. Arra rögtön felmentik.

Sára jajgatva Rábyhoz kúszik

SÁRA Tessék hát kimondani azt a lajbit vagy mit! Hisz csak egy szó! Tetszett hallani!

Prefektus pukkadozik a nevetéstől, köhögésbe fojtja, a Nótárius hátba veregeti

ÁBRAHÁM (haragosan kiált Sárára) Békét hagysz annak a becsületes embernek?! Bocsánatot kérek a tekintetes törvényszéktől, hogy ez az asszony ilyen lármát csinált. Kész vagyok megesküdni! (Sárához) Te pedig menj haza! Ez itt férfiak dolga!

Erélyes gesztusára kivonszolja Sárát, a tömeg összezárul, eltakarja a törvényszéket és az eskütevőt. A gyászkórus újra felhangzik, olyan erővel, hogy Ábrahám esküjének csak egy-egy szófoszlánya száll föléje

(Töredékszövegei a hangos siratókórus közben) Én, Rotheisel Ábrahám zsidó, esküszöm az élő Istenre... ez a keresztény nem vétkes... ha hamis eskü bűnébe estem volna, nyeljen el a föld... soha Ábrahám kebelébe el ne jussak... Tegyen semmivé engem Adonáj!

Általános felhördülés, a gyásznének elhallgat, a tömeg némán utat nyit a kifelé induló Ábrahámnak

Ne támogasson senki! Te térd, meg ne rogyjál. Azt ne higgyék, hogy Jehova keze sújt le rám! Nem kell nekem emberi segítség! Van, aki engem támogat! Jobb felől Gabriel, bal felől Mikhael, hátam mögött Uriel, fejem fölött Izrael! Nem eshetem én el! Mert igaz esküt tettem! (Határozott léptekkel el)

A tömeg Ábrahám után szivárog

FŐJEGYZŐ (erélyesen) Akkor hát...?

PETRAY (felugrik) Szót kérek! Feljegyeztem a tanú egy mondatát (olvassa): „Neki köszönhetem a becsületes nevemet.” (Rábyhoz) Mit jelent ez?

RÁBY (kicsit zavartan) Semmiség, csak egy i betűt kért a neve közepére, én írtam be.

LASKÓY (élesen) Kivel?

RÁBY Akivel kellett.

PETRAY (lecsap) Tehát a mentő tanú a vádlott lekötöztette! Hamis esküt gyanítok! Hívják vissza a zsidót!

FOJEGYZŐ (felugrik) Embertelenség!

RÁBY (magánkívül) Nem tűröm, hogy tovább kínozzák, inkább...

LASKÓY (gyorsan) Inkább...?!

Közben egy hajdú a Főjegyzőhöz lépett, és jelentett valamit

FOJEGYZŐ (közbevág) Újabb tanú jelentkezett!

LASKÓY (meglepetten) Újabb tanú?!

Krisztina közben már előrejön a háttérből. A bíróság elé lép

PETRAY (felhördül) Krisztina!

LASKÓY Neve?

KRISZTINA Özvegy Petrayné Buzássy Krisztina! Ráby Mátyás alibijét jöttem igazolni! A folyó hó hetedikére virradó éjszakát az én házámban töltötte!

RÁBY (kiált) Ne higgyék el!

PETRAY (magánkívül) Szégyent hozol a családnkra!

KRISZTINA (ránéz, nyomatékkal) Én?! De hisz nincs ok a restelkedésre. (Laskóyhoz) Ráby Mátyás azért keresett fel, hogy feleségül kérjen.

PETRAY (dühöng) A bolondokházába csukatlak!

LASKÓY (rászól) Türtöztessd magad. Folytassa, asszonyom.

KRISZTINA Hajnalig vitakoztunk, mert én sok rosszat hallottam felőle. Azóta rájöttem, hogy rágalmazták. De akkor kegyetlenül megsértettem. Azzal ment el tőlem, ezt sose lehet jóvátenni.

RÁBY (hevesen) Nem tűrhetem, hogy a jó híret kockáztassa miattam!

KRISZTINA Felesleges a lovagiaskodás. Arra válaszoljon: elfogadja-e mégis a jóvátételt?

PETRAY (felugrik) Hát én ezt nem hallgatom tovább! (Elrohan)

RÁBY (felindultan) Ha... megismételhetem a kérdésemet.

KRISZTINA A felesége leszek, Ráby! (Kézét nyújtja)

RÁBY (megindultan) Köszönöm, Krisztina!

Sötét. Egyetlen fejjép az előlépő Figuráson

FIGURÁS Most már értik, mért szeretem Krisztinát?!

Függöny

II. RÉSZ

FIGURÁS (kilép a függöny elé) Tisztelt Utókoriak, valamással tartozom. Kezdetől fogva nyomja a lelkeket, hogy kicsit félrevezetem önöket. Amit itt elmondogattam, nem Ráby Mátyás hiteles története. Inkább a legendája. De a legendák mindig többet árulnak el az emberi viszonylatok mélyebb összefüggéseiről, mint a tényfeltáró kutatás.

Mondják, a jövő mindenkor kérdőjelekkel van teli. Ámde nem kevesebb kérdőjelet tartalmaz a múlt is? Hányszor, de hányszor kell letisztogatni a ráfonódott tévhitek hínárját, hányszor, de hányszor írják át, hányféle színű tintával!

Ezért éppen olyan mellékesnek ítélem a tény, hogy a valaha élt Ráby Mátyásról teret neveztek el Szentendrén, mint azt, ha kiváló tudósok levéltári vizsgálódások alapján hitelesen megállapítják, a valaha élt Ráby Mátyás szelvényes volt, és önéletrajza csupa hazugság. Kitérdekel, milyen ember lehetett valójában Ráby Mátyás? Legendája lelkekben él tovább. Egyik méltatlan, mert aprócska utánérzése az Örök Híradásnak arról, aki másokat megváltandó vállalta a kínhalált.

A legszentebb emberi legendának szép számmal születtek apró visszfényei az évezredek során. De kicsiben és nagyban mindig ugyanaz a tanulságuk. Talán úgy foglalható össze, hogy mióta az emberiség kiüszte a paradicsomból, soha semmit sem áhított eszelősebb vágyakozással, mint a megváltást. És soha semminek sem áll ellen eszelősebb csökönyösséggel, mint annak, hogy megkíséreljék megváltani.

Ezek után megengedik, tisztelt Utókoriak, hogy tovább pergessük Ráby legendájának lapjait? Mellette?

Ellene? Tartózkodott valaki a szavazástól? Köszönöm! (Hátraszól) Függöny!

Függöny felmegy. Ráby — magyar ruhában, paróka nélkül — és Krisztina egymással szemben, kéz a kézben

KRISZTINA (mintha szerelmet vallana) Olyan undok kisfiú voltál. Nyafka, mint egy lány.

RÁBY (ugyanúgy) Te pedig vadóc voltál, mint egy fiú. És örökké színházat akartál játszani!

KRISZTINA Szerettelek volna jól megtépázni, hogy feldühödjél.

RÁBY Fújtató kismacskaival nem verekszik az ember.

KRISZTINA Egyszer szándékosan megégettem a kezdet. Vasalóval. Lestem, bepanaszolsz-e keresztapánál.

RÁBY Ökölbe szorítva rejtegettem a kezem. Pedig csupa hólyag lett a tenyerem.

KRISZTINA Akkor nagyon-nagyon sírtam, mert rájöttem, hogy nem vagy olyan, amilyennek hittelek...

RÁBY (nevet) Spicli?

KRISZTINA Jaj, de szégyellem magam!

Hirtelen összelelkeznek, csókolóznak

FIGURÁS (aki mostanáig kívülről, a „semleges térből” figyelte őket, dühösen) No, nekem ebből elég volt! (Erélyesen kopogtat, a csókolózók szétrebbennek)

RÁBY Ki az? (A belépőhöz) A menyegzőre jöttél, Figurás?

FIGURÁS (morcos) Az még odébb van. Hírt hoztam. Az egyik násznagytól. A méltóságostól.

RÁBY A komisszáriustól?

FIGURÁS Vagyis a küldöncétől. Az úton botlott belém. Mondtam, ne fáradjon tovább, majd én átadom az üzenetet.

RÁBY Miféle üzenetet?

FIGURÁS Hogy a méltóságost levetette a ló, és nagyon megütötte a se... (Krisztinára pillant) selyemnadrag alatti testrésztét. Vagyis nem jöhet el délután az esküvőre.

KRISZTINA Kár volt olyan nagyurat felkérni.

RÁBY Keresztapád akarta.

KRISZTINA Vagyis a nagybátyád. Össze ne vesszünk rajta, hogy ezek után melyikünk rokona.

RÁBY Legalább ő jöhetne már.

FIGURÁS (kifelé néz) Lupus in fabula, mint ő maga mondaná. Az arcáról azt olvasom le, hogy én itt útban leszek. (Eltűnik)

Leányfalvy kívülről közeledik, komor, megtört

RÁBY (nyugtalanul) János bátyám, csak nem mond le kegyelmed is?

LEÁNYFALVY Azt én veled, öcsém, és az én kis keresztlányommal meg nem tenném. Elmegyek délután a templomba, tesztem a dolgomat. De utána ne keressetek — most köszönök el tőletek.

RÁBY (döbbenet) Mit jelentsen ez?!

LEÁNYFALVY (lassan kezdi, inkább maga elé) Én itt megbecsült ember voltam. Tisztelték, szerettek, sose akadtak haragosaim. Nem is tudtam volna abban a tudatban élni, hogy gyűlölnék. Ezek után se tudnék.

RÁBY (fojtottan) Azért gyűlölik, mert rokonom?

LEÁNYFALVY És mert én vagyok a postamester. Én továbbítom Bécsbe a leveleidet. Így mondják. Amely levelekben arra biztatod a császárt, hogy csak követelesen még több árendát Szentendrétől, a nép elbírja. Ezt is mondják.

RÁBY Hazugság! Az ellenkezője igaz!

LEÁNYFALVY Tudom én, öcsém. De aki már sok rosszat ért meg, könnyebben hiszi el a rosszat, mint a jót.

RÁBY (kiáltva) Rágalomhadjárat folyik ellenem, tapasztalhattuk!

KRISZTINA (rászól) Csöndesebben. (Leányfalvyhoz) Ezért hagyná itt bácsikám a szép házat, kertjét? A remek dinnyéit?

LEÁNYFALVY (csöndesen) Ma éjszaka szétverték mind a dinnyéimet. Érettet, éretlent, valamennyit. Baltával. És még szét is tapostatták. Lovakkal.

RÁBY A magisztrátus pribékjei! Csakis ők tehettek.

LEÁNYFALVY (m. f.) Hajnalban kimentem a dinnyeföldre, mert keserves vonítást hallottam. Megláttam, mi történt. És elibém küszött Tisza, a kutyám. Olyan

esdekelve nézett fel rám a félig megvakult szemével, mintha segíthetnék rajta. Sósavval öntötték le.

KRISZTINA Iszonyú!

LEÁNYFALVY (*magá elé*) Elmegyek Trencsénbe, a lányomékhoz. Az itteni házamat, telkemet úgyis rájuk hagyom. Remélem, befogadnak.

Krisztina a vállára borul

RÁBY Elviselhetetlen érzés, hogy miattam dőlt romba a szép öregsége!

LEÁNYFALVY (*csöndesen*) Ne hidd, hogy haragszom rád. A bőréből senki se bújhat ki. Inkább biztatnák is. Segítsed csak tovább a császárodat abban a törekvésében, hogy a homo sapiens nevű ragadozó emberré domesztikáltassék. Szép törekvés. Kár, hogy reménytelen. Isten veletek. (*Elmegy*)

RÁBY (*fel-alá jár, ököllel ütögeti a homlokát*) Ūristen, Ūristen!

KRISZTINA (*csöndesen*) Csillapodjál, kedves. Most higadtan kell gondolkodnunk.

RÁBY (*hevesen*) Miről? Hogy ilyen rohadt a világ?!

KRISZTINA És hogy egyetlen ember ezen mit sem tud változtatni. Akkor sem, ha császár.

RÁBY (*idegesen*) Te mindig ellene voltál!

KRISZTINA Már nem vagyok ellene. De híve sem lettem. Mióta a te szemszögéből látom, inkább sajnálom. Téged pedig féltetek. (*Hevesen*) Itt már vérre megy a játék!

RÁBY Bitangság és becsületesség közt nem lehet más, csak élethalálharc. Egy a kérdés: nem bűn-e, hogy ilyen körülmények közt magamhoz kötlek?

KRISZTINA Szerintem nem ez a kérdés.

RÁBY Hát?

KRISZTINA Mért nem tudsz beletörödni abba, hogy a világ ilyen? És mért ne élhetnénk benne mi ketten úgy, mint mások? Csak egymással törődve? Nem emberszabásúbb dolog egyetlen valakit boldoggá tenni, mint láthatatlan milliókért délibábot kergetni?

RÁBY (*két vállára teszi a kezét, erősen a szemébe néz*) Valóban sokan élnek gyanútlanul, nem is sejtve, hogy pokolbugyrok felett sétálnak naponta. De aki tudja a rosszat, és erőnek erejével behunyja a szemét, az a bűnösöknél is bűnösebb. Bár ne láttam volna bele annyira mélyen, hogy mi folyik Szentendrén, Budán, az egész országban! Akkor megkérhetném szépen a császárt: piti-piti, Felség, adjon nekem más beosztást, ahol több nyugalom marad egy édes menyecskét dédelgetni. Beláthatod: ezzel a történetek után nem állhatok elő. (*Meg akarja csókolni*)

KRISZTINA (*elhúzódik*) Libabőrös vagyok a félelemtől.

RÁBY (*szárazon*) Délutánig még meggondolhatod magad.

KRISZTINA (*hevesen*) Azt hiszed, a magam bőrét féltetem?

Kintről lárma, női hangok. Figurás az udvarról befelé hátrálva próbálja feltartani a betolakodókat: egy tarkán öltözött rác menyecskét, Jelicát és egy tagbaszakadt magyar debellát

JELICA (*kiabál*) Engedni! Engedni engem enyém férjhez.

DEBELLA Az én férjem! Hites uram! Régóta!

RÁBY Mi ez a cirkusz?!

DEBELLA (*nyakába veti magát*) Hát nem emlékszel rám? Mátyás-madaram!

FIGURÁS (*félreárgatja*) Te fogsz repülni!

JELICA (*most ő próbálja Rábyt ölelgetni*) Mással esküvő? Enyim férj!

KRISZTINA (*dermedten*) Örültek ezek?

FIGURÁS (*félrehúzza, súgva*) Bizza rám, elintézem!

RÁBY Takarodjanak!

FIGURÁS Haj, nagyuram, ilyen jó fogású menyecskét hogy lehet elfelejteni? (*A Debellát ölelgeti*)

DEBELLA (*diadalmasan*) Ugye, ugye?!

FIGURÁS (*fogdossa*) Van itt minden, ami az asszonyi állat ékessége!

DEBELLA (*élvezi a fogdosást*) De van ám! Bőviben!

JELICA (*Rábyt ölelné*) Marad velem egyedül enyém férj!

RÁBY (*eltaszítja*) Hozzám ne érj!

FIGURÁS (*Rábyhoz*) Ne bántsa, jótékony lélek az!

JELICA Hát ismersz?

FIGURÁS Ki ne ismerne? Izgalmas nővér a lábközi otthonból!

JELICA Nem érteni jól magyar.

FIGURÁS Se baj. (*Újra Debellához*) De bizony ilyen szép csöcsös-faros feleséget én le nem tagadnék!

DEBELLA (*vihog*) Hallod-e, hallod-e, Mátyás-madaram? Még elütnek a kezadról!

FIGURÁS (*tovább ölelgeti*) Csak főzni nem engednék soha!

DEBELLA Pedig ahhoz igencsak értek!

FIGURÁS Az öreg férjed nem ezt mondta! Mikor nadragulyával akartad jóllakatni!

DEBELLA (*sikít*) Hazudsz!

FIGURÁS (*nevet*) Láttalak kikötte! Pellengéren!

DEBELLA (*tombol*) Nem igaz! Most találtad ki!

FIGURÁS Hány évet engednek el a mókáért?

DEBELLA Te!!! Kivájom a szemedet!

RÁBY Hordják el magukat.

PETRAY (*sietve jön*) Hé, asszonyok, kifelé! (*Krisztinához*) Bocsanat, sógorasszony, hogy ezek a némberek itt botrányt rendeztek. És éppen ma!

RÁBY (*erélyesen*) Magyarázatot kérek!

PETRAY Peinlich ügy... ugye, így mondják a „kínost” németül? Hisz már az a hivatalos nyelv. Szóval, ez a két fehérszemély hírét vette az esküvőnek, és berontott a megyeházára azzal, hogy ők az ön hitvesei!

RÁBY (*dühében nevet*) Mind a kettő?

PETRAY Különböző időkben esküdött nekik örök hűséget; egyiknek a Zaránd megyei Szent Pál helységben, másiknak a végvidéki Bellovác községben.

RÁBY Én soha Zaránd megyének meg a katonai határvidéknek a tájékán se jártam!

PETRAY Kénytelenek vagyunk a vizsgálatot megindítani. Mind a ketten házasságlevelet mutattak fel, a helybéli eklézsia billogával megpecsételve.

KRISZTINA (*kitör*) Most már nagyban gyártod a hamis papirokat?

PETRAY (*végig nagyon udvariasan*) Ettől tartottam! Hogy sógorasszony még azt képzelheti, támogatom a botrányt okozókat... bizonyos régi ellentétek miatt... az örökségi perre gondolok...

KRISZTINA (*gyűlölettel*) Persze, az örökségi perre... (*Kirohan*)

PETRAY (*Rábyhoz*) Éppen ezért csupán jó szándékból magamra vállaltam az ügy tisztázását.

KRISZTINA (*beront, kezében puská*) Most valóban agyonlőlek!

RÁBY (*rémülten*) Krisztina! (*Ráveti magát, lefogja*)

Figurás kicsavarja kezéből a puskát

KRISZTINA (*tombol*) Engedjete!

RÁBY Embert ölnél?!

KRISZTINA Ez nem ember!

PETRAY (*álszenten*) Megértem a sógorasszony felindulását. Ígérem, mindent elkövetek, hogy megülhessék a boldog nászt, amint bebizonyosodott, hogy az úr nem bigámista. A viszontlátásra. (*Meghajlik, és elmegy*)

KRISZTINA (*magánkivül*) Mért fogtál le?

RÁBY Térj magadhoz! Petray csak eszköz!

KRISZTINA Röhögött a markába! Kiröhögött! Engem!

RÁBY (*türelmetlenül*) Értsd meg végre, hogy nem arról az ócska pereskedésről van itt szó! Engem akarnak lehetetlenné tenni!

KRISZTINA (*gúnyosan*) Ócska pereskedés?!

RÁBY Hivatalos úton megkerestetem a két eklézsia. Rögtön kiderül, hogy a házasságlevelek hamisak!

FIGURÁS (*fanyarul*) Csak hogy azt a székely helységet a zarándi hegyek közt tőből elpusztították pár éve a Hóra-Kloska lázadói, a másikat meg az arnauta martalócok. Nem maradt ott semmiféle anyakönyv.

RÁBY Hát ezt jól kifundálták. De törvényes úton így is megállapítható a család.

FIGURÁS Hogyne. (*Észbontóan hadar*) Felkéretik tekintetes Pest Pilis Solt vármegyék tekintetes alispánja miszerint instálja meg tekintetes nemes Pest Pilis Solt vármegyék méltóságos főispánját illetőleg királyi biztosát hogy remonstráljor a magas Helytartótanácsnál miszerint méltóztassék az magát correlatióba

tenni egyfelől az erdélyi Guberniummal másfelől az illustrisimum katonai határőrvidéki Generalkommandóval miszerint kegyeskedjenek egyfelől tekintetes nemes Zaránd vármegye főispánját másfelől...

KRISZTINA (*sikolt*) Elég!

FIGURÁS (*ártatlanul*) Egy kis kóstoló a bürokráciából...

RÁBY A császárnak van igaza, hogy tűzzel-vassal irtja. Ez egyszer hozzá magához kell fordulnom.

KRISZTINA A császárhoz, ilyen szégyenletes ügygel?

RÁBY (*ingerülten*) Nem a te ügyed! Nem téged vádolnak bigámiával!

KRISZTINA Én semmitől se félek, se haláltól, se nyomortól, semmitől... de ha megaláznak, azt nem bírom elviselni!

RÁBY (*kiált*) Megalázó velem párban lenned?

KRISZTINA Jaj, már megint félreértesz! (*Nagyon bensőségesen*) Kérlek, nagyon kérlek, összetett kezekkel kérlek, hallgass rám. A zsigereimben érzem, hogy mi itt csak vesztesek lehetünk. Ők többen vannak. Ők az erősebbek. Menjünk el innen. Akárhová. Kezdjünk új életet ketten, akár koldusszegényen! Add föl, add föl ezt a szélmalomharcot, mert belepusztulunk!

RÁBY (*kiált*) Nem szélmalomharc! Velem érez minden becsületes ember! És mind az ötmillió rabszolga, akit negyvenezer kiváltságos tart állati sorban!

KRISZTINA Azért az ötmillióért mindenre hajlandó vagy, énértem, egyetlen hozzád tartozóért semmire?!

RÁBY Hagyjam cserben őket? Azt akarod? És hagyjam cserben a legkiválóbb embert, a császárt?

KRISZTINA (*magánkívül*) Hát akkor vedd feleségül a császárodat! Engem többé nem látsz! (*Elrohan*)

RÁBY (*utánarohanna, de erőt vesz magán. Eröltetett nyugalommal*) Nem csoda, hogy elvesztette az idegei feletti uralmat. Majd lecsillapodik.

FIGURÁS (*óvatosan*) És ha nem?

RÁBY (*elszántan*) Akkor nem vagyunk egymáshoz valóak.

FIGURÁS (*kétkedve*) Ilyen könnyű a döntés?!

RÁBY (*keservesen*) Ilyen nehéz. De te ezt úgysem érted.

FIGURÁS Pojácsa hogy is értené.

RÁBY Nem akartalak megbántani. Indulnom kell.

FIGURÁS Bécsbe?

RÁBY Előbb Budára. A komisszáriushoz. Nem adom meg nekik az előnyt, hogy azt mondhassák: megkerülöm a hivatalos utat. (*Elsiet*)

FIGURÁS Szegény, szegény Ráby Mátyás. Örök vesztésnek születél. Aki ilyen abnormálisan becsületes, azt feltétlenül el kell taposni. Különben hogy érvényesülhetnének továbbra is a normális gazemberek? (*Közben változás: a Komisszárius fogadószobája. Figurás eltűnik*)

KOMISSZÁRIUS (*asztalnál ül, iratokat lapoz. A belépő Rábyhoz*) Isten hozott, bruderkám. Ha nem jössz, én kerestelek volna fel. Hallom ezt az ostoba malórt.

RÁBY (*nagyon feszesen*) Azért jöttem, hogy bejelentsem méltóságodnak, sérelmemmel egyenesen a császárhoz fordulok.

KOMISSZÁRIUS (*nevetésre fogja*) Pest-Budán tán nincsenek bírúk?

RÁBY Nem óhajtom, hogy az esküvőm napja egybeessen az aranylakodalmammal.

KOMISSZÁRIUS Belenyúlok az ügybe, és igazollak, rendben? Ha kell, még a menyecske kezét is én kérem meg újra a számodra.

RÁBY Sajnos, nem vagyok képes az ügyet humorosan felfogni.

KOMISSZÁRIUS Ez a te legnagyobb bajod. Mindent túl komolyan veszel.

RÁBY Méltóságod beláthatja, hogy az előzmények után...

KOMISSZÁRIUS Az isten áldjon meg, ne méltóságozzál már! Hisz Bécsben jó pajtások voltunk.

RÁBY Tegezve könnyebben csúszik ki az ember száján vaskos gorombaság.

KOMISSZÁRIUS Azt akarom! Hogy végre emberi módon beszéljünk egymással! Legfőbb ideje.

RÁBY Mert Bécsbe készülök?

KOMISSZÁRIUS Látod, milyen rosszhiszemű vagy? Egyenesen kérni akartalak, hogy menjél Bécsbe. Csak más ügyben.

RÁBY Miféle ügyben?

KOMISSZÁRIUS Nem innál velem mégis, kivételesen, egy pohár bort? Elveid fenntartásával.

RÁBY (*elmosolyodik*) Isten neki.

KOMISSZÁRIUS Audiat! Tokajit! A nyolcvanas évről! (*Miután a titkár behozta a bort, töltött és kiment, koccint Rábyval*) Arra iszom, hogy végre megértsük egymást. Félttem azt a kemény koponyádat.

RÁBY Ha törekenynek bizonyul, nem kár érte.

KOMISSZÁRIUS Mi sok mindenben nem értünk egyet. De nem kétes, hogy tisztességes embernek tartjuk egymást. Pontosabban: tiszta kezűnek.

RÁBY Soha egy percig se tételeztem fel, hogy anyagilag korrumpálható vagy.

KOMISSZÁRIUS Nagyon megnyomtatd azt a szót, hogy „anyagilag”.

RÁBY (*felemeli poharát, átnéz rajta*) Ismered a mondást, amely errefelé járja. „Szentendrén a bort vizezik, Budán a politikát.”

KOMISSZÁRIUS Nem is buta mondás. Fedjük fel a kártyáinkat. Egész nyíltan. Vállalod?

RÁBY Vállalom.

KOMISSZÁRIUS Elvégre te a mi kutyánk kölyke vagy.

RÁBY A kutyabőrömről célzol?

KOMISSZÁRIUS A magyar kancellária utasított, hogy függesszem fel hivatalából Szentendre kamarai birók prefektusát. További intézkedésig.

RÁBY Nagyon helyes.

KOMISSZÁRIUS Ördögöt helyes. Derék ember az.

RÁBY Csak enyves a keze.

KOMISSZÁRIUS Én jobban ismerem. Kis szívességeket — névnap ajándékot, figyelmességeket — nem mondom, hogy nem fogad el. De ez még nem korrupció. Emberi dolog.

RÁBY Nem akarom előlről kezdeni a felsorolást, hogy mi mindent nézett el. A cinkos nem bűnös?

KOMISSZÁRIUS Túl élesen fogalmazol.

RÁBY Azért támogatnád a bécsi utamat, hogy egy szemémbert tisztára mossak?

KOMISSZÁRIUS Egy igazából derék embert. Hanyag volt? Ezután majd szigorúbban ellenőrizzük. A megye is hibás, ha rosszul végezte a dolgát.

RÁBY Szent igaz.

KOMISSZÁRIUS De kinek lesz jó, ha egy jozefinista csibész kerül a helyére?!

RÁBY (*szárazon*) Olyan, mint én?!

KOMISSZÁRIUS (*hevesen*) Hányszor mondjam még, hogy te közénk tartozol? Ezért neked se lehet közömbös, ha nemesembert megillető helyre egy senkiházi kerül!

RÁBY Mért feltételezed?

KOMISSZÁRIUS Mert most ez az uzus! Ha megürül valahol egy fontos poszt, József siet holmi plebejusz beültetni! Tudod-e, kit nevezett Szerém megye alispánjává? Egy mészáros unokáját, valami Hajnóczyt! Hajnóczy Józsefet, ha jól emlékszem a nevére! És főispánokat úgy ebrudál ki, mint a rossz cselédeket, ha szerinte a napot lopják. Azt akarja, hogy a zászlós-urak kulcspozícióit ágrólszakadt tetvesek foglalják el!

RÁBY (*szárazon*) De hiszen te is főispán vagy. Pest megye főispánja. Egyben több megye királyi biztosa. És ő nevezett ki.

KOMISSZÁRIUS (*nagyon hevesen*) Nem akarod megérteni, hogy lábbal tapos a legszentebb jogainkon?

RÁBY Mért vállaltál ilyen magas méltóságot, ha ennyire szemben állsz öfelsége reformtörekvéseivel?

KOMISSZÁRIUS Most valami nagyon bizalmas dolgot mondok. Becsületszavadat add, hogy kettőnk közt marad?

RÁBY Becsületszavam adom.

KOMISSZÁRIUS József gyógyíthatatlan beteg, tüdőbajos. Az orvosa súgta meg nekem. Nem sok ideje van hátra.

RÁBY Iszonyatos gondolat.

KOMISSZÁRIUS Mi kívárvuk. De addig... nem engedjük a sorainkat megbontani!

RÁBY Ezt már mástól is hallottam.

KOMISSZÁRIUS Minden becsületes magyar embertől ezt hallhatod.

RÁBY *(élesen)* Már mint azoktól, akiket címeres bölcsőben ringattak.

KOMISSZÁRIUS *(keményen)* Akik a nemzetet alkotják. *(Hevesen)* Azt hiszed, mi nem tudjuk, hogy haladás nélkül nincs fennmaradás? Persze akadnak közöttünk bőven tökféjük. De az Európát járt gondolkodók egyre azon tépelődnek, hogy is tovább. Hogyan lépje át ez az ország a XX. század küszöbét? Hogyan, a mi történelmünk tanulságait felismerve? Magyar módra, és nem, ahogy Bécsből diktálják? Kezded-e már érteni, hogy nemcsak harácsoló haramiákkal kerültél szembe? Nem érted, hogy át akarlak menteni jobb időkre?

RÁBY *(hallgatás után)* Köszönöm az őszinteségedet. De mi ketten egy szakadék két partjáról kiáltozunk át egymásnak.

KOMISSZÁRIUS *(kiáltva)* Jó, hát akkor menj csak Bécsbe! Engem is bevádolhatsz! Kiszolgáltattam magam!

RÁBY Senkinek a bizalmával se szoktam visszaélni.

KOMISSZÁRIUS Akkor hát mit közölsz a császárral?

RÁBY Saját tapasztalataimat. Ami Szentendrén történik, az általános helyzet pontos tükré. Nem kell hozzá kiegészítés.

KOMISSZÁRIUS *(szünet után)* Eszerint továbbra is barátok maradunk?

RÁBY Olyan barátok, akik a legfontosabb kérdésben semmiképpen se értenek egyet. De a tisztességes játékok szabályait betartják.

KOMISSZÁRIUS Jó utat, bruderkám.

RÁBY Vizontlátásra, méltóságos uram. *(Meghajlik, és elmegy)*

KOMISSZÁRIUS *(kicsit gondolkodik)* Audiat!

FIGURÁS *(megjelenik oldalt)* A titkárat szólítja. Én leszek a hangja. Méltóságos uram.

KOMISSZÁRIUS Hogy szól a Corpus Juris paragrafusa a „nobilis cum rusticis tumultuans”-ról?

FIGURÁS „Az olyan nemesek, kik a parasztok zavarásaiban részt vettek, száműzettségen és minden birtokuktól megfosztassanak.”

KOMISSZÁRIUS Hát az 1588-iki 48-ik törvénycikk?

FIGURÁS „Az ország tanácsosainak rágalmozója és méltatlanul vádolója fejének elvesztésére ítéltetik.”

KOMISSZÁRIUS És melyik törvénycikk szól a „portatores causarum”-ról?

FIGURÁS Az 1498-iki 63-ik. „Akik ügyeiket az országon kívül eső fórumok elé viszik, elfogassanak és börtönbe zárassanak.”

KOMISSZÁRIUS Jól van. Elmehet az úr.

Sötét, majd világos, a vármegyeháza kihallgatószobája

RÁBY *(Jansics főporkoláb és két fegyveres hajdú kíséretével beront a színre. Kiált)* Jelentsék feletteseiknek, hogy csak a fegyveres erőszaknak engedtem!

PETRAY *(besiet, álszenten)* Miféle méltatlanság érte az urat?!

RÁBY A hajóállomáson utamat állták...

PETRAY Bécsbe készült, nemde?

RÁBY ... és idehurcoltak! Törvénysértő módon!

PETRAY Súlyosabb törvénysértés, ha egy magyar nemes honi bíróságokat megkerülve peres ügyét országon kívül eső fórum elé szándékozik vinni!

RÁBY *(dühösen nevet)* Az uralkodó országon kívül eső fórum?!

PETRAY Alkotmányunk értelmében feltétlenül.

RÁBY Bejelentettem utazásomat a districtualis comissariusnak! Vezessenek hozzá! Azonnal!

PETRAY Óméltósága tudja, hogy ön itt van.

RÁBY *(döbbenet)* Tudja?! *(Hirtelen)* Akkor a Helytartótanács elnökéhez fordulok!

PETRAY *(gúnyosan)* Niczky gróf úr saját kezűleg írta alá a letartóztatási parancsot. *(Iratot mutat fel)* Mostanában különösen szigorúan ítéli meg az efféle törvényteleniséget.

RÁBY *(dühében nevet)* Ők emlegetnek törvényteleniséget?!

PETRAY Mint az ön perének megbízott ügyésze az 1498-as 63-ik törvénycikkre hivatkozva elrendelem le-

tartóztatását! *(Jansicshez)* Főporkoláb, vegye át a rabot!

Jansics és a hajdúk megragadják és kivonszolják Rábyt

RÁBY *(kiáltoz)* Szörnyetegek! Szörnyetegek!

Változás. Szín: a Komisszárius szobája

KOMISSZÁRIUS *(az előtte álló Laskóyhoz)* A vicispánt kéretem! Mért te jöttél?

LASKÓY Helyettesítem Bálintot. Szüretel Hegyalján a birtokán.

KOMISSZÁRIUS Ebben az egyben igaza van a felséges németnek! A mi uraink hol szüretelnek, hol aratnak, hol vadásznak, csak a helyükön nincsenek soha!

LASKÓY A sedrián is én fogok prezideálni Ráby ügyében.

KOMISSZÁRIUS Azzal ne siessetek. Tartson a vizsgálat minél tovább. Hanem hát miféle vircsaft folyik a megyeházán? Amely nap bedugták az áristomba Rábyt, rá egy hétre már korispondeált a császárral! Szerencsére a levél elakadt a gyorsparasztnál. Arra is nekem kell gondolni, hogy ellenőrizték a postaszákokat?!

LASKÓY *(rémülten)* Canis mater, ha az a levél eljut Bécsbe!

KOMISSZÁRIUS *(gúnyosan)* Bizony nem egy „canis” kívánczolt volna vissza a „mater”-je hasába bizonyos körmöci aranyakat termő hivatalokból! *(Kiált)* De hát nem tudnak az urak ilyen veszedelmes fogolyra vigyázni?

Krisztina szobája. Krisztina pamutot gombolyít. Figurás két karján tartja a motringot

KRISZTINA Ha még egyszer kiejted Ráby nevét, ki-seprűzlek a házból.

FIGURÁS Dejszen egész Pest-Buda csak róla beszél! Úgy emlegetik, „a Rab Ráby”.

KRISZTINA Megérdemelte a sorsát.

FIGURÁS Micsoda kemény szívű asszony!

KRISZTINA Gyűlölöm.

FIGURÁS Akkor hát nyilván szívesen hallja, hogy milyen kegyetlenül bánnak vele?

KRISZTINA Nem érdekel.

FIGURÁS Hónapok óta, éjszakáról éjszakára felviszik a börtönéből vattalásra. De hiába tesz fel a vizsgálóbíró keresztkérdéseket, ő csak mondja a magáét, sose zavarodik bele.

KRISZTINA Csökönys volt mindig. Fafejú.

FIGURÁS Pedig a vádpontok egyre szaporodnak. Kezdetben húsz volt. Lett belőle hatvan. Ma már nyolcvannál tartanak.

KRISZTINA Honnan tudod?

FIGURÁS A magamfajtvál sokféle ember bratyizik. Még porkolábok is. Egyikük például megsúgta, hogy hiába tartják külön zárkában Rábyt, valaki ott is gondoskodik róla.

KRISZTINA Ne hadonásszal, elejted a motringot.

FIGURÁS A legrosszabb kosztot kapja, a napi négykrajcáróst, pedig nemesembernek húszkrajcáros járna. De se baj, valaki finom ételeket lopat be hozzá éjszánként... a téli hónapokban pedig pokrócot csempésztetett a cellájába az a valaki, hogy meg ne vegye az isten hidege...

KRISZTINA *(zavartan)* „Valaki!” Biztos valamelyik felesége.

FIGURÁS Sok pénzt áldoz ám az illető, mert nem semiség a prófószoikat sorra lefizetni. Hiszen nagy kockázatot vállalnak!

KRISZTINA Mindig is elvárták a vesztegetést a rabok hozzátartozóitól.

FIGURÁS Ráby nem közönséges rab! Jó ég tudja, ki-nek a segítségével még a börtönből is levelezni próbált a császárral! Csak hát elfogták a levelet...

KRISZTINA Hiba volt postára adni.

FIGURÁS Hogy tetszett mondani? Ja igen. Volt is ribillió! Sorra kenegették meggyfa pálcával a porkolábokat, de akit arannyal kenegetett valaki, nem vallott rá a megbízójára.

KRISZTINA *(abbahagyja a tekerést)* Egyet nem értek. Ráby — akinek a nevét se mondom ki szívesen — olyan nagyra volt a császárával. Hát annak nem tű-

nik fel, hogy egy bizalmas emberének hipp-hopp egyszer csak nyoma veszett?

FIGURÁS Dehogynem. Utasította a bécsi magyar cancelláriát, hogy nézzen utána. Meg is kapta a választ: Ráby vizsgálati fogságban van, főbenjáró ügyben.

KRISZTINA Mit mondanak annak?

FIGURÁS Lázítást a császárság intézménye ellen.

KRISZTINA *(elneveti magát)* Ez neveléses!

FIGURÁS Cseppet sem neveléses. Ilyen vád esetében maga a császár sem állíthatja le a vizsgálatot.

KRISZTINA De hisz Ráby a császár megbízottja!

FIGURÁS Tanukat gyűjtenek ellene a parasztek közül, sejtethi, milyen eszközökkel.

KRISZTINA *(kifakad)* Az a szemét nép persze mindenre kapható!

FIGURÁS Az üzbégiek ellenálltak. Erre a hatóság betakarítás idején kirendelte őket a pomázi utat egyengetni. Világos, hogy fellázadtak, hiszen jön egy tartós esőzés, és az egész termésük odavész. No, ezt a rebelliót is ráírták Ráby számlájára, az üzbégiek főkolomposait pedig félholtra botozták.

KRISZTINA Az a cudar Ráby mindenkire csak bajt hoz!

FIGURÁS Még egy kis madárra is. Valaki becsempészte a cellájába...

KRISZTINA *(riadtan)* Mi történt vele?

FIGURÁS Beszélő madár volt, seregély. Aki küldte, jól tudta, hogy a tömlőben nincs őrijtöbb, mint a süket csend. A madár csak egy szót tudott: „kedvesem”. De azt folyton mondogatta. A fogoly úgy szerette hallgatni. Aztán egy éjszaka, mikor visszavitték kihallgatásról, ott feküdt a kövön a seregély. Kitekerték a nyakát. Vigyázzon, a gombolyag!

KRISZTINA *(lehajol az elejtett gombolyagért. Közben lopva megtörli a szemét)* Mit tehet arról egy szegény kis jószág, hogy kihez tartozik.

FIGURÁS *(hirtelen erőlyesen)* Rotheisel Ábrahám a napokban bort vizs Bécsbe. Elvihetne egy levelet is. Átadhatná a császárnak a kontrolorfolyosón, ahol őfelsége hetenként egyszer bárkivel szóba áll.

KRISZTINA De hát Ráby nem írhat!

FIGURÁS Más írjon, ne ő. És csak annyit, hogy küldjön őfelsége ellenőrt Ráby kihallgatásaihoz.

KRISZTINA *(átveszi tőle a motringot)* Jól van, Figurás, már eléggé összegubancoltad a fonalamat. Megbolondultál, mit csókolgatod a ruhámat?

FIGURÁS *(aki váratlanul lehajolt, és megcsókolta Krisztina ruhája szegélyét)* Csak amiért olyan hűségesen gyűlöli azt a cudar Rábyt.

A kihallgatószo

RÁBY *(ruházata rongyos, gyűrött, az arca borostás, sápadt. Élesen)* Szentendrén tehát megszűnt az analfabétizmus! Minden szellemi irástudó lett, hogy aláírassa az önök vádaskönyvét!

LASKÓY Aki nem tud írni, a neve mellé keresztet tett! De valamennyien expressis verbis azt vallották, hogy felkelésre uszította a népet!

RÁBY *(gúnyosan)* Holdbéli utazásra nem invitáltam őket?!

LASKÓY Mindjárt nem lesz ilyen jókedvű, ha a tárgyi bizonyítékokkal konfrontálom! *(Papírlapot tart Ráby szeme elé)*

RÁBY *(elképed)* Az én aláírásom? Ezt a véres förmedvényt én szövegeztem volna? *(Magánkívül)* Hazugság!

LASKÓY *(hűvösen)* Scripta manent.

RÁBY *(kiáltva)* Hamisítvány! Nem az első! *(Petrayra mutat)* Az ott, az gyártatja a hamis iratokat! A mostohabátyja végrendeletét! Annak a két dajának a házasságlevelét! Ezt is! Mind ő gyártatta!

PETRAY *(fölényesen)* Ugyan kivel?!

RÁBY Egy fegyencsel talán, akit éppen erre tartogat...

LASKÓY No, ebből mára elég. *(Jansicshoz)* Vigyék el a rabot! *(Mikor egyedül maradt Petrayval)* Valóban hamisítvány a mostohabátyád végrendelete?

PETRAY Én sem kérdelem urambátyámtól, hogy nőtt ki a földből olyan nagy hirtelenséggel a badacsonyi kiskastély.

LASKÓY *(hallgatás után)* Kutyaszorítóba kerülhetünk. A komisszáriust bizalmasan értesítették Bécsből, hogy

a felséges német ellenőrt szándékozik kiküldeni Ráby ügyében.

PETRAY *(hevesen)* Sürgősen el kell ítélni!

LASKÓY Halálos ítéletet a császár jóváhagyása nélkül nem lehet végrehajtani!

PETRAY *(gyűlölködve)* Mért nem próbál szökni ez a nyavalyás?!

LASKÓY *(döbbenet)* Csak nem arra gondolsz, hogy szökés közben agyonlőni a rabot...

PETRAY Törvény adta jog.

LASKÓY Ilyet előttem ki ne ejtsél!

PETRAY Ki se nyitottam a számat, urambátyám.

Ráby cellája. Éjszaka

RÁBY *(a földön fekszik a falhoz láncoltan. Az ajtócsikordulásra felriad)* Ki az? Mit akarnak?

JANSICS *(két hajdúval belép)* Ütött a szabadulás órája!

RÁBY Hogy lehet az?!

JANSICS Megszöktetjük. A császár titkos parancsára.

RÁBY *(rémülten)* Nem igaz! Kelepcébe csálnak?

JANSICS Ne kiabáljon! Felveri a házat!

RÁBY Nem megyek! Nem megyek!

JANSICS *(az egyik hajdúhoz)* Hallgattasd el!

A hajdú zsákot dob a kétségbeesett Ráby fejére, és összekötözi

Gyorsan, gyerünk!

A „csonkatorony” külső képe: csak háttér. Figurás és a többiek végig kint „a szabadban”. Holdas éjszaka

FIGURÁS *(két színésztársához, akiket hozzá hasonlóan fekete köpeny burkol)* Azt mondták, eljönnek?

1. SZÍNÉSZ Megígérték.

FIGURÁS Mind a tízen?

2. SZÍNÉSZ *(kitekint balra)* Már itt is vannak!

Tíz paraszt óvakodik be

FIGURÁS Isten hozott, barátaim.

Zavart csönd

1. PARASZT Nem tudjuk, miért hívtál ide, Figurás.

2. PARASZT A csonkatoronyhoz. Komédiát nézni?

FIGURÁS Játszani. Velünk együtt. Egy szokatlan színjátékot.

3. PARASZT Mi ahhoz nem értünk! *(Elfelé indulna)*

FIGURÁS Mindig bíztatok bennem. Várjatok hát. Jön még valaki.

Krisztina besiet férfiruhában, álarcosan, övében pisztoly, Figurás mellé áll

Kérdezlek benneteket...

1. PARASZT *(hevesen)* Nem addig, amíg nem tudjuk, ki ez. *(Krisztinára mutat)*

A többiek helyeselnek. Krisztina hirtelen leveszi álarcat, feléjük fordul. A meglepetés fojtott hangjai: A nemzetes asszony! Ráby kedvese! Buzássy Krisztina!

FIGURÁS Végre megkérdezhetem, hogy lovakat hoztatok-e?

1. PARASZT Kipányváztuk. A kiserdő szélén.

2. PARASZT Ahogy üzented.

FIGURÁS Kések? Balták?

Miután mindnyájan felmutatták

Használni nem kell. Remélem. Lőfegyver csak mi kettőnkénél lesz.

1. PARASZT Bökd ki végre, Figurás, mit forralsz!

FIGURÁS Mondtam már: egy szokatlan játékot. Mi mind együtt eljátsszuk, hogy a jónak igenis van esélye győzni a rossz felett. Eljátsszuk, hogy embertelen világban is ember maradhat az ember. Eljátsszuk, hogy nem kötelező betörni a fejét annak, aki igazat szól. Eljátsszuk, hogy a Barrabásoknak nem jár hivatalból felmentő ítélet.

A parasztek értetlenül, türelmetlenül morgolódnak

KRISZTINA *(súgva)* Nem értenek meg! Beszélj az ő nyelvükön!

FIGURÁS *(haragosan)* Hát ide hallgassatok. *(Az első csoporthoz)* A ti házaitek tövig leégtek. Hová lett az újjáépítési segély?! Ráby szót emelt miatta!

1. PARASZT Szent igaz!

FIGURÁS Ezért akarják elemészteni! (A második csoporthoz) Mikor a császár elrendelte, hogy a földet fel kell mérni, a megyei cirkalom minden java földet bitangnak jegyzett be. Azt mind az előljárásság osztotta fel maga közt. Nektek maradt az atkás, mocsaras talaj. Ráby ez ellen is szót emelt!

2. PARASZT Szent igaz!

Egyre erősödő moraj

FIGURÁS Ezért akarják elemészteni! (A harmadik csoporthoz) A kamaraerdővel a tanács rablógazdálkodik. De ha a ti asszonyaitok szárazgallyat szednek ott télen, veletek együtt őket is deresre húzzák! Ráby ellen is szót emelt!

3. PARASZT Szent igaz!

Felindult zúgás

FIGURÁS Ezért akarják elemészteni! Jöttök-e velünk az életét menteni? Jöttök-e velünk igazságot szolgáltatni?

Leikes, vad kiáltozás: Megyünk! Vezess! Megyünk!

(Két színészhez) Akkor hát osszátok ki az álarcokat! KRISZTINA (ujjongva) Induljunk!

Valamennyien kitódulnak a színről.

Csárda belső helyisége. Színen Ráby, Jansics és két hajdú

RÁBY (rácosan tarka női ruhában, főkötővel, simára borotvált, kifestett arccal. Dulakodni próbál) Mért tették ezt velem?! Őljenek meg, legyen már vége... JANSICS Hiszen olyan helyre rác menyecskét faragtam belőled! Így biztonságos ám a szökés...

PETRAY (belép, diadalmasan) Azám, a szökés!

RÁBY (kiáltva) Hát ez is a te műved?

PETRAY (Jansicsához) Kendtek kimehetnek. A korcsmárosné gulyást főzött. (Miután egyedül maradt Rábyval) Szívből sajnálom, hogy a sikeres transzformációt nem toldathatom meg egy kis műtéttel. De hátha a császárod kopói kiásatják a hulládat? Még megkérdezhetnék, hová lett a leltárból a hímnem.

RÁBY Elég volt! Végezz már velem!

PETRAY Sejtjed, ugye, hogy én igenis ki akarom élvezni az utolsó órádat? Látni akarom, hogy reszketsz, sírsz, a földön csúszol előttem!

RÁBY (kiáltva) Árudd el végre, mért gyűlölsz ennyire. A többieket megértettem — mocskos kis emberi érdekek —, téged nem. Maga vagy a vegytiszta gonoszság?!

PETRAY (vontatottan) Hogy miért gyűlöllek? Ilyen tébolyult gyűlölettel? Hát búcsúzóul elárulom...

JANSICS (szinte beesik, ordítva) Itt a Göngyöm Miska!

PETRAY (pisztolyt ránt elő) Fegyverre!

JANSICS Két hajdúval egész betyárhad ellen?! Lődözön rájuk az úr! (Elrohan, a két hajdú utána)

PETRAY Gyávák!

Az álarcos „betyárok” elárasztják a külső színt. Krisztina Petray mögé ugrik, hátracsavarja a karját, elveszi a pisztolyát, két „betyár” megkötözi

FIGURÁS (elmélyített hangon) Jól van, kis szolgám, ügyes voltál. Most oldozzad fel azt a helyre fehérszemélyt. (A „betyárokhoz”) Ti pedig zárjátok ezt a vadállatot a pincébe.

A „betyárok” elvonszolják Petrayt

RÁBY (félájultan) Kik vagytok ti?

FIGURÁS (rendes hangján Krisztinához) Úgy látom, kis szolgám, kedvedre való a leányzó — mért nem ölelgeted meg?

Krisztina átöleli a zavartan húzódozó Rábyt. Most szemtől szemben állnak, a férfiruhás asszony és a női ruhás férfi, az egykori szerelmespár

KRISZTINA (halkan idézi) „Nyafka kisfiú voltál, akár egy lány.”

RÁBY (felujjong) Krisztina!

Összeborulnak, hosszú csók

FIGURÁS (leveszi álarcát) Nem irigykedem, de sürget az idő. (Az összeverődött „betyárokhoz”) Köszönöm, hogy részt vettetek a színjátékban. De most lóra, gyorsan, hogy hajnalra hazaérjete. Senki se tudja meg, hol vendégszerepeltetek ma éjszaka!

RÁBY (megindultan, miközben a „betyárok” indulni készülnek: két színész elszedi tőlük az álarcokat) Én most... csak annyit értek, hogy ti, emberek visszaadtátok az életemet. Eddig is a tiétek volt. Halálomig az lesz.

A „BETYÁROK” (távozóban) Isten áldja. Jó szerencsével járjon, Ráby úr. (Eltűnnek)

FIGURÁS Most aztán mi is: szekérre! Messze még a határ!

RÁBY Szekéren megyünk?

FIGURÁS Mint afféle vándorkomédiások! Ráby uram lesz a primadonna!

„Kontrolorfolyosó” a Burgban. A császárra várakozóknak a félhomályba veszőn szinte csak körvonalai látszanak. Ráby — női ruhában — és Krisztina — férfiruhában — a külső szélén áll

RÁBY (fojtottan) Mért erőltetted, hogy ebben a rokolyában jöjjenek a kontrolorfolyosóra?

KRISZTINA Nem akard megérteni, hogy míg a császárral nem találkoztál, Bécsben is veszélyben az életed?! Vigyázz, közeledik!

József felbukkan a folyosóban. Egy idős hölgy kérvényt nyújt át neki. József az őt kísérő titkárnak adja át, majd Rábyékhoz lép

JÓZSEF Mit óhajt az ifjasszony?

RÁBY (remegő hangon) Felső... nem ismer meg?

JÓZSEF Mért ismerném?

RÁBY Felső... Ráby Mátyás vagyok!

JÓZSEF (elképedve) Ráby?! Női ruhában? Főkötővel? (Egy pillanattig merőn nézi, aztán visszafojthatatlanul tör ki belőle a nevetés; a mellette álló titkár stréberkedve vele nevet)

Ráby megfordul maga körül, és ájultan esik össze. A rázuhanó sötétségben sokhangú orkánná fokozódik a nevetés, és átköt a következő képre: Rábyék bécsi szállására. A színen Ráby, Krisztina és Figurás

RÁBY Mikor magamhoz tértem, hiába kerestelek.

KRISZTINA (hidegen) Volt, aki babusgasson.

RÁBY Szándékosan tettél nevetségessé?

KRISZTINA Rosszhiszemű vagy. De tudod mit: nem bánom, ami történt. Talán ráébreszt, hogy szelmalomharcod végül is komikumba fullad.

RÁBY A császár nagyon emberséges volt. Saját hintóján küldött ide, a szállásunkra.

KRISZTINA Mire te rögtön lelki haptákba vágta magad.

RÁBY (elgondolkodva) Tévedsz. Más jár az eszemben. Hogy is mondtad egyszer? „Miért ne élhetnénk ezentúl úgy, mint a többi ember?”

KRISZTINA (sikoltva) Végre!

RÁBY Halljad hát, mit javasolt a császár, miután felsoroltam kálváriám stációit.

KRISZTINA (hosszán) Mondjad, mondjad!

RÁBY Megemlítette, hogy kilőszámra gyűlnek ellenem a vádak a bécsi magyar kancellárián. Pestről érkeznek a cifránál cifrább „bizonyítékok”. De ő nekem hisz, egyedül nekem.

KRISZTINA (hűvösen) Szép tőle.

RÁBY Ezért kétféle megoldást javasol. A döntést rám bizza. Ha elég erőt érzek még magamban, térjek vissza Budára...

KRISZTINA Jaj, ne!

RÁBY... most már hivatalosan, mint az ő személyes megbízottja. Saját kezű levélben szólítja fel a Helytartótanács elnökét, hogy szolgáltasson elégtételt, és utasítsa támogatásomra az illetékeseket. Elsősorban a közzeti biztost.

KRISZTINA (kétségbeesetten) Megölnek. Megölnek.

RÁBY A császár menlevelet is ígért. Hogy többé senki se merjen hozzám nyúlni. No de a másik ajánlatát még nem mondtam el. Megjegyezte, azt is megérti, ha megelégetem a küzdelmet. Ez esetben kinevez követségi titkárnak Szentpétervárra. Szövetségben va-

gyunk az oroszokkal a török ellen. A császár holnap indul a harctérre. Ezért ma estig választ kell adnom.

KRISZTINA Hogy döntöttél?

RÁBY (*maga elé*) Halalos fáradt vagyok. És... kiábrándult. Nehéz ezt megmagyarázni. Úgy érzem, én már letettem a magam obulusát az emberi közösség oltárára. A császár valóban nem kívánhat tőlem többet.

KRISZTINA (*a vállára borul*) Hála istennek!

FIGURÁS (*aki eddig a háttérben matatott, most előlép, tálcán három borospohárral*) Erre inni kell!

KRISZTINA (*gyanakvón*) Vigyázz a kigyónyelvedre!

FIGURÁS Gratulálni akarok Ráby uram elhatározásához. És helyeslem, feltétlenül helyeslem.

KRISZTINA Szerencséd!

FIGURÁS (*Rábyhoz*) Kegyelmed a szokatlan színjáték jutalmául felhatalmazott, hogy ezentúl tegezzem. Elhetek engedelmevel?

RÁBY Hát persze!

FIGURÁS Minden gondolkodó koponyában felmerül előbb-utóbb a kérdés: mért éppen én akarom a világot megváltoztatni? Hiszen nem hagyja magát. Mit tehet ez ellen egy magányos ember?

RÁBY (*gyorsan*) Nem vagyok magányos. Mellettem áll a császár.

FIGURÁS Ő is magányos, a maga szintjén. Mellesleg kiábrándulásodnak ő a fő oka.

RÁBY Mi jut eszedbe!

FIGURÁS A nevéte.

RÁBY Csak nem képzeled, hogy megsértődtem?!

FIGURÁS Egész másról van szó. Most is szent meggyőződésed, hogy tökéletesen tiszta ember. Már amennyire valaki a hatalom legcsúcsán tökéletesen tiszta maradhat. De hogy ez a csúcs milyen messze van az élet legmélyétől, arra csak most döbbsz rá. Mikor kinevetett.

RÁBY (*hevesen*) Mert el sem tudta képzelni, hogy valaki olyan szörnyűségeket élhessen át, mint én!

FIGURÁS Ez az! Ott fent a magasban mások az átélési lehetőségek.

RÁBY (*bosszúsan*) Tisztázzuk: a császár úgy él, mint a legegyszerűbb polgár. Szigorúan puritán.

KRISZTINA Ezt még én is elismerem.

FIGURÁS Való igaz, szerény étkezéséhez szívesebben fogyaszt fekete kenyert, mint fehéret. De ő választja.

RÁBY Hát persze.

FIGURÁS Neked volt-e választásod a börtönben, hogy penészes kenyeret eszel-e vagy nem penészeset? És millióknak van-e választásuk?

KRISZTINA (*nyugtalanul*) Mit akarsz ezzel?

FIGURÁS Nem más, csak igazat adni Rábynak. A börtönben megkóstolta milliók kenyerének *valóságos* ízét. Amit a császár sosem ismerhet meg, hiába emberséges és jót akaró. Ezért nem is lehet többé az ő megbízója.

KRISZTINA Nem, ugye?

RÁBY (*lassan*) Hát ki a megbízóm?

FIGURÁS Azt neked kell tudni. Érzel-e még egyáltalán megbízatást? Érthető, ha eluntad. Hiszen az élet rendje mindig az volt és az lesz, hogy vannak elnyomók és elnyomottak. Mi közöd hozzájuk? Ki boldog hős halált halni egy alig körülhatárolható célért?

RÁBY (*maga elé*) De akkor hogy jut előbbre a világ?

KRISZTINA (*szorongva*) Még nem is koccintottunk!

FIGURÁS (*felemeli a poharát*) Emelem poharamat arra a tíz derék marshára, aki egyetlen szavamra eljött statisztálni a csonkatoronyhoz!

RÁBY (*hirtelen leteszi a poharát, döbbszenten*) Azt mondtam nekik...

KRISZTINA (*kiáltva*) Hagyjátok abba!

FIGURÁS Mindegy, mit mondtál. Ne hidd, hogy a nép tömegében is olyan, mint az a tíz igaz ember.

RÁBY Tíz igazért az Úr megkegyelmezett volna Sodomának.

FIGURÁS A tömeg képlékeny. Ma melletted voksol, holnap ellened fordul. Érdekek kormányozzák. És félelem. És tudatlanság.

KRISZTINA Így igaz!

RÁBY Megfogadtam: halálomig...

FIGURÁS Mond az ember ilyet.

RÁBY (*maga elé*) Ők a megbízóim. Nem a császár.

(*Hirtelen felugrik, köpenyt borít a vállára*)

KRISZTINA (*sikolt*) Hová mégy?

RÁBY (*karjába kapja, hevesen*) Édes, egyetlen szerelmem, bocsáss meg! Nem hagyhatom cserben őket! (*Elrohan*)

KRISZTINA (*ököllel támad Figurásra*) Te átkozott! Visszahajszoltad a tébolyába!

A fény lesiklik róla, csak Figuráson marad

FIGURÁS (*a közönséghez, nagyon szomorúan*) Sajnos, ez a dolgom. Nem engedhetem józanná satnyulni azokat, akik a tengert akarják felszántani.

A körzeti komisszárius szobája Budán

KOMISSZÁRIUS (*titkárhoz*) A főszolgabíró úr tartózkodjék a közelben. Hívatni fogom. És most bocsássa be Ráby Mátyás urat.

Ráby belép, némán, merőn nézi a Komisszáriust

(*Széles-vidáman*) Isten hozott, már vártalak, bruderám!

RÁBY Vajon Káin is brudernak szólította Ábelt?

KOMISSZÁRIUS (*végig derűsen*) Sikerkült rám sütnöd odafent a Káin-bélyeget?

RÁBY Akkor most nem nálad vizitelnék, hanem az utódodnál. *Nekem* szent a becsületszó.

KOMISSZÁRIUS Úgy érted, hogy én megszegtem az egyezségünket. Sajnos, a reálpolitikusok és az utópisták játékszabályai nem azonosak.

RÁBY (*keményen*) Azért jelentkeztem méltóságodnál... KOMISSZÁRIUS ... mert a Helytartótanács elnöke nem fogadott. Nicky gróf a titkárával hozzám utasított.

RÁBY Pedig...

KOMISSZÁRIUS ...pedig gyorsfutár adta át neki tegnap a császár saját kezű levelét, amelyben téged személyes megbízottként ajánl figyelmébe.

RÁBY Tehát...

KOMISSZÁRIUS Nincs tehát. A magyar alkotmányos rend ilyen rangot, hogy „személyes megbízott” nem ismer. Ófelsége nyilván megfeledezett erről háborús gondjai közepette.

RÁBY Nicky gróf elolvasta a levelet?!

KOMISSZÁRIUS Hogyne. És rögtön elégette.

RÁBY (*kiált*) Mit csinált?!

KOMISSZÁRIUS A császár joggal venné zokon, ha sajnálatos feledékenységéről többen is tudomást szereznének. Éppen most, a már említett, sok áldozatot követelő háború idején. Ez olyan volna, mintha valaki étet akarna verni közé és a nemzet közé.

RÁBY (*kitör*) És azt vajon nem veszi zokon, ha megtudja, hogy levelét eltűzelték?!

KOMISSZÁRIUS (*egyre nyájasabban*) Először is — kitől tudná meg? A harctéren nem lesz ideje utánanézetni, hogyan zárult a szentendrei csirkepör. Másodsor: jól ismeri Nicky gróf kissé... nehéz természet. Ugyanakkor tudja róla, hogy a trónnak feltétlen támasza. Még akkor is, ha őfelsége intézkedéseivel nem mindig ért egyet. Summa summarum: az adott helyzetben nélkülözhetetlen ember.

RÁBY (*nagy önuralommal*) Gondolom, méltóságodat is annak tartja. Különben nem írta volna ugyancsak saját kezűleg ezt a levelet. (*Előveszi, átadja*)

KOMISSZÁRIUS (*olvassa*) Részletes utasítások? Rendeljek el új tanácsválasztást Szentendrén? Rendeljem el Petray főszolgabíró letartóztatását? Nem rossz. (*Csenget, a belépő titkárhoz*) Kérem a főszolgabíró urat! (*A rögtön belépő Petrayhoz*) A szökött rab, Ráby Mátyás előkerült! Kísértesd a vármegye börtönébe!

RÁBY (*eltaszítja a rátámadó Petrayt, iratot mutat fel*) Hozzám ne nyúljatok! Ez itt a császár menlevele! Jaj annak, aki kezét emel rám!

KOMISSZÁRIUS (*meglepetést színlel*) Menlevél? (*Elveszi Rábytól, és négyfelé hasítja. Petrayhoz*) Vigyétek!

Szín: Semleges tér. Figurás énekel

FIGURÁS

Ballada

Egyik lánc a jobb kezétől
bal lábához kötve át.
Másikat a bal kezétől
jobb lábához láncolák.
Rátekintett szánakozva
s mit látott a környezet:
mindkét láncnak minden szeme
vércseppeket könnyezett.

Ekkor kendőt nyújt egy asszony —
kendő gyolcsa hófehér.
Ott van, im, a Rab bokáján:
átüt rajta, át a vér.
Enyhülés egy pillanatra.
Bezzeg zord a porkoláb:
gyolcsot tép, és eltaszítja
azt, ki Rabnak enyhét ad.

Amde jó egy másik asszony,
jönnek többen, asszonyok —
két kezükben száll a kendő,
szűzfehéren föllobog.
Rábynak hogy csak ne fájjon
márt bokája, mély sebe —
minden asszony gyolcsot nyújt, hogy
szép szelíden kösse be.

Bár elüzi hajdú őket,
mindegyikük visszatér.
Ráby halvány arca mondja:
nincs hiába ennyi vér!
Sebre hulló drága gyolcsok,
kendőt nyújtó asszonyok:
máig szólva él a példa,
mindörökre élni fog...

A szám után változás: Komisszárius szobája

KOMISSZÁRIUS (*tárt karokkal siet a belépő Főjegyző elé*) Kedves bátyám, megtisztel a látogatásod!
FŐJEGYZŐ (*merev-tartózkodóan*) Azért jöttem, hogy bejelentsem: lemondok a főjegyzői tisztségről.
KOMISSZÁRIUS (*döbentén*) Te, mindnyájunk példaképe?
FŐJEGYZŐ A cím kitüntető, de nem vagyok rá méltó.
KOMISSZÁRIUS (*vérfoltos fehér kendőt vesz elő, mutatja*) Ezt kaptam névtelen küldeményként. Mellette egy cédulán női írással: Ráby Mátyás vére. (*Kis hallgatás után*) Mindig kedvelted őt.
FŐJEGYZŐ Mellékes körülmény. Számomra minden gyolcsdarab, amit ártatlan vére szennyez, Veronika kendője.
KOMISSZÁRIUS (*kis szünet után*) Megértelek, de egyet-érteni nem tudok veled. Inkább pusztuljon száz ártatlan, mint hogy közös céljaink veszélybe kerüljenek. Mert hiszen a céljaink közösek. Vagy nem?
FŐJEGYZŐ Feltétlenül. De én nem hiszek abban a jel-szóban, hogy a cél szentesíti az eszközöket. Ahogy öregszem, egyre inkább sejteni kezdem, hogy rossz eszközök a legszentebb cél hitelét is kérdéssé tehetik.
KOMISSZÁRIUS (*hevesen*) Mondj rá példát!
FŐJEGYZŐ A spanyol inkvizíció. És az egyházon belüli meghasonlást, mely protestálásnak nevezte magát, vajon nem szimoniás papok visszaélései váltották ki?
KOMISSZÁRIUS (*egyre indulatosabb*) Furcsa szavak egy hívő katolikus ember szájából!
FŐJEGYZŐ Éppen, mert hívő katolikus vagyok, mindkét hitemet tisztán akarom megőrizni. A túlvilágit és az evilágit is.
KOMISSZÁRIUS (*gúnyosan*) Ezért mosod kezeidet, mint Pilátus. A lemondásod se többet, se kevesebbet nem jelent.
FŐJEGYZŐ Gyötrelmeim gyökerére tapintottál rá. Nem leplezhetem le a nyilvánosság előtt azokat, akiknek végső törekvéseivel egyetértek. Téged például. De hiedgévérü gyilkosságban részt nem vehetek.
KOMISSZÁRIUS Erről nincs is szó.
FŐJEGYZŐ Életfogytiglan börtönben akarjátok tartani Rábyt?

KOMISSZÁRIUS II. József élete fogytáig. Aztán mehet isten hírével, már nem lesz veszélyes.

FŐJEGYZŐ És ha előbb pusztul el? Legádázabb ellenségére biztad! Hogy is foghatsz kezét olyan emberrel, mint Petray?

KOMISSZÁRIUS Ugyan mért fognék vele kezét? Ha én nem nyújtom az enyémet, ő nem nyújthatja a magáét.

FŐJEGYZŐ És ettől már tiszta maradsz?

KOMISSZÁRIUS Kedves bátyám, a nagypolitika nem patika, ahol szennyes tégelyek nem használhatók. Kellenek olyan emberek is, akik a fiókban vannak. És ezért mindig mindenben engedelmesek.

FŐJEGYZŐ Megismétlem felmentési kérelmemet.

KOMISSZÁRIUS (*nehezen mondja ki*) Sajnos, nincs módom rá, hogy megtagadjam. Csak egyben bízom: jobb időkben még találkozunk.

FŐJEGYZŐ Mindmostanáig azt reméltem, hogy megérem azokat az időket. Ma már csak azt óhajtom, hogy minél előbb búcsút mondhassak ennek a nem nekem való világnak. Éljen boldogul. (*Gyorsan el*)

KOMISSZÁRIUS (*elgondolkodik, majd csenget, a belépő titkárnak*) A főszolgabíróat kéretem!

PETRAY (*belép*) Parancsára!

KOMISSZÁRIUS Hallod-e, Petray, rosszul őrzik ezt a Rábyt! Még mindig van kapcsolata a külvilággal! Ha nem neki, hát valakijének!

PETRAY (*készségesen*) Kinyomoztatom!

KOMISSZÁRIUS Egyébként, ugye tudod, hogy Rábyt halálra ítélni lehetetlen.

PETRAY (*bizalmaskodva, fojtottan*) De meghaladni lehet...

KOMISSZÁRIUS (*lecsap*) Hát erről van szó! Ha megtudom, hogy valaki megpróbálja „meghaladni”, ahogy te olyan érzékletesen fejezted ki, én az illetőt Buda főterén a legmagasabb fára akasztatom fel! Megértettél, te... okmányhamisító?

PETRAY (*sápadtan*) Magyarul tetszett beszélni, méltóságos uram!

Tér a megyeháza előtt. Krisztina balról jön, a megyeháza felé tart

FIGURÁS (*hirtelen útját állja*) Hová igyekszik a nemzetes asszony?

KRISZTINA Mi közöd hozzá?

FIGURÁS A császár visszatért a harctérről Bécsbe.

KRISZTINA Mi közöm hozzá?

FIGURÁS Végre értesíteni lehetne, hogy Ráby azóta is raboskodik. Tíz hónapja.

KRISZTINA Rábyhoz aztán végképp semmi közöm.

FIGURÁS Azt a szép arany karperecét már nem viseli?

KRISZTINA Számadással tartozom neked?

FIGURÁS Csak feltűnik, hogy nem hord ékszert. Mint-ha gyászolna.

KRISZTINA Gyászolom, bizony, az elherdált fiatalságomat! Ezentúl okosabban fogok élni.

FIGURÁS Petrayval?

KRISZTINA Honnan veszed?

FIGURÁS Sokat ólálkodik a háza körül.

KRISZTINA (*hevesen*) Hát aztán? Szabad vagyok! (*Hirtelen, átmenet nélkül zokogni kezd*)

FIGURÁS (*csöndesen*) Szabad. De Ráby első fogságára rámentek a telkei, a jószágja. A mostanira már az aranymarhája is. Eladósodott. Annyi pénze sincs, hogy Bécsbe utazhasson, a császár lábai elé vethesse magát... nem maradt eladnivalója.

KRISZTINA (*fásultan*) Hát eladom magamat.

FIGURÁS (*megfogja a két kezét, úgy beszél hozzá*) Ugye tudja, hogy nekem néha bolond ötleteim vannak? Maradjon a közelben, ne mutakozzék. Kitaláltam valamit.

KRISZTINA (*engedi, hogy Figurás a háttérbe vezesse. Fásultan*) Rajtam már senki sem segíthet.

FIGURÁS

Haláltánc

Csak egyre többen! Erre, erre, tessék!

Itt látható a kénköves jelenség,
mit félve-fél a bölcs meg a botor,
s mert vanni van: te sem nyugodhatol,

mert a tudatod mélyéig hatol —
egyszóval a POKOL.

Itt láthatod összes gyötrelmeit!
Ki pénzt ad, az egy szenvedőn segít!

Csak egyre többen! Nyugodtan jöhet,
kiben tiszta a lelkiösmeret.
Mert Poklot én senkinek nem ajánlok.
Ki ártatlan, az járja csak a táncot!

Imígyen szóla Dante mester:
„Az én ötleteimet lesd el.
Tenéked elnézem ez egyszer...”

A bűnösök egy meztelen csoportját
hernyók lepik, a vérét csipve szívják.
A testükön a dongó- és darázshad
mind éhesebb, egyre vadabb, falánkabb.
Be jó, hogy *bíró uram* nem szenved közöttük,
mert nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

És vannak, akik nyakig vízben állnak,
rájuk egy átkos zápor zúgva árad.
Vad Cerberusz, kegyetlen, cifra állat
hogy marja-marcangolja mindahányat!
Be jó, hogy *nótárus úr* nem szenved közöttük,
mert nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

Kik mellükön nagy súlyt görgetve jönnek,
mind bús lakói egy pokoli körnek.
A nagy teher, az rajtuk egyre szörnyebb.
Tört már a testük, mind mélyebbre görbed.
Jó, hogy a *prefektus úr* nem szenved közöttük,
mert nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

És im, ezek *fává* kínlódva váltak.
Ne törj le róluk se lombot, sem ágat!
A fávaválás fájdalmasan fájhat,
míg vége nem lesz az egész világnak.
Jó, hogy a *főporkoláb* nem szenved közöttük,
mert nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

A két kezük kígyókkal hátrakötve.
Sok kígyó teste fonja őket össze.
A gyűrűs ott gyűrűzik mindörökre.
A csörgő az ő testükön csörög le.
Jó, hogy e *két fehérnép* nem szenved közöttük,
mert nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

Szurokfolyamban kárhozottak úsznak.
Csak fulladozhat, meg sohase fúlhat,
ki kárhozott, az a sok földi dúvad.
És jégbe fagyva: régiek és újak!
E kőbe vajt lyukakba furva égnek.
Csak lába-vége látszik sok szegénynek.
A tűz, a láng: az mindig újraéled:
a Pokol bugyrain ilyen az élet!

De már elég! szűnjenek meg e képek!
A Pokolba velük! Ott mind eléghet!
Ti csalók, erőszaktevők, zsványok —
jó éjszakát kívánok!

(A szám után kézen fogva bevonszolja Krisztinát a
kiürült színpadra, és elébe tartja a pénzzel teli ka-
lapot) Édes szent asszonyom, akár négylovas hintón
indulhat Bécsbe!

Betegszobarészlet, a Burgban

JÓZSEF (karosszékekben ül felpárnázva, háziköntösben.

Gyenge hangon, titkárához) Bocsássa be Ráby Mátyást.

TITKÁR (ijedten) Felség, az orvos...

JÓZSEF (erélyesen) Ráby Mátyás jöjjön.

Ráby belép, mélyen meghajlik. A titkár el

Üljön ide mellém, egész közel. Ne vegye zokon, hogy
hónapokig várakoztattam.

RÁBY Ó, Felség...

JÓZSEF Bocsánatot akarok kérni, hogy tönkretettem az
életét. Mindenkitől, aki miattam szenvedett, bocsá-
natot szeretnék kérni.

RÁBY (döbben) De Felség...

JÓZSEF A Mindenható még életemben minden mun-
kámatt semmivé tette. Vissza kellett vonnom rende-
letemet.

RÁBY (hevesen) A toleranciát nem vonta vissza, a job-
bágyrendeletet sem, ezt mindenki tudja!

JÓZSEF (elgondolkodik) Azzal tán megóvtam néhány
maroknyi szerencsétlen életét.

RÁBY És saját halhatatlanságát, Felség!

JÓZSEF (legyint) Halhatatlanság! Lehet, hogy néhány
gondolatom újjászületik majd... talán éppen azok-
nak a fiaiban, unokáiban, akik most elgáncsoltak. Hi-
szén a történelem óramutatója nem áll meg! De a jö-
vő útjának gödrei teli vannak azok csontjaival, akik
túl korán kezdtek a holnapról álmodni. Anonim hal-
hatatlanság az ilyen. Ne szóljon, Ráby, nem akarom
kegyes hazugságra kényszeríteni. Elhozta a kérvényt?
Tartozom a becsületével. (Mikor Ráby némán átnyúj-
totta az írást, maga elé teszi a takaróra, tollat vesz a
kezébe. Hirtelen) Tudja-e, hogy arisztokráciánk szer-
int a Bastille lerombolásáért is én vagyok felelős?
Nem trotli sógorom, aki trónörökös se nemzett vol-
na, ha én nem beszélem rá, operáltassa meg a füttyü-
lőjét, és nem a húgom, az az ostoba lúd, akit hiába
próbáltam királynővé terrorizálni, és nem a királyi
hercegek, akiknek évi jövedelme huszonötmillió livre
volt, miközben a nép Normandiában füvet evett, mint
a jószág, és nem a préda főnemeseik, udvaroncok, ud-
varhölgyek (már kiáltoz, a papírt és tollat elejti), én,
csak én, aki vérontás nélkül akartam megvalósítani,
amiért most annyi vér folyik — vér — vér. (Görccösen
köhögni kezd, zsebkendőjét szorítja a szájához, segélykér-
ően int)

RÁBY (az ajtóhoz ugrik) Orvost!

Sötét. Távoli gyászzene. Figurást fény kíséri át a sötét
színen. Kis fekete zászlót tart a kezében

FIGURÁS (a közönséghez) Ez a zászló nemcsak József
császárt, de rövid életű utódját, Lipótot is gyászolja.
Most I. Ferenc uralkodik. Évek teltek el, és Ráby még
mindig hiába kilincsel az igazáért. Jelenleg éppen a
magyar kancellárián.

Változás: hivatali szoba. Ráby egyedül

KOMISSZÁRIUS (belép) Üdvözöllek, bruderám.

RÁBY (döbben) Te vagy a jogi osztály vezetője?!

KOMISSZÁRIUS (nevetve) Azt hitted, már nem is élek?
A közhivatalnok nem párolog el, csak halmazállapot-
ot változtat.

RÁBY (tompán) Megint tőled függ a sorsom.

KOMISSZÁRIUS Hadd vágjak elébe spleenednek. Tö-
viről hegyire ismerem az ügyedet. Javaslom: borít-
sunk fátyolt a múltadra, és kapsz egy kancellista stá-
tust. Nem nagy stallum, de meg lehet élni belőle.

RÁBY (hevesen) Én a becsületemet követelem! Az iga-
zolásomat... József császár alá akarta írni...

KOMISSZÁRIUS De nem írta. Sajnos. Viszont itt a kan-
cellárián több kilónyi akta bizonyít ellened.

RÁBY Te tudod, hogy az mind hazugság!

KOMISSZÁRIUS A túl aprólékos kutakodás most ve-
szélyes volna. Még számomra is.

RÁBY Ugyan miért?!

KOMISSZÁRIUS Felmerült a gyanú, hogy jakobinus
vagy.

RÁBY (dühösen) Azt se tudom, hogy azok mi fán te-
remnek!

KOMISSZÁRIUS (újságcsomót nyom a markába) Nesze,
itt a Moniteur néhány évfolyama, megtudhatod be-
lőle!

RÁBY Azért adod, hogy a nyomozók megtalálják ná-
lam?

KOMISSZÁRIUS Rajtad nem lehet segíteni.

RÁBY (kiabál) Mert már nem tűrhetem, hogy hol bal-
ról, hol jobbról kapom a pofonokat, de mindig ugyan-

azoktól a kezektől! Előbb császárhűség volt a bűnöm, most meg jakobinusnak bélyegezték?!

KOMISSZÁRIUS Én valóban jót akarok. Aludj egyet az ajánlatomra.

RÁBY Nincs mit fontolgatnom. *(Indulna, az újságokat is viszi)*

KOMISSZÁRIUS Mondd, feleségül vetted Krisztinát?

RÁBY *(bosszúsan)* Mi közöd hozzá?

KOMISSZÁRIUS Ha felelsz, elmondok valamit.

RÁBY Nem házasodtunk össze.

KOMISSZÁRIUS Engem az a tündéri boszorkány rúgott ki József császárral.

RÁBY Hogyhogy?

KOMISSZÁRIUS Bécsbe kocsizott, és mindennek elmondott. Tehette, őt nem kötötte becsületszó. Neki köszönheted a szabadulását.

RÁBY *(döbbenet)* Erről sose beszélt.

KOMISSZÁRIUS Akkor miről diskuráltatok, miközben visszapátolygattál az életbe?!

RÁBY *(lassan eszmél)* Sokat veszekedtünk... mint mindig. Mikor végre indulni készültem Bécsbe, kijelentette, hogy nem tart velem. Vagy ő, vagy a további önpusztítás, válasszak. Így mondta. Én szemére vettem, hogy nem ért meg. Nem is érthet, mert nem állta ki mindazt, amit én átéltem. Erre azt felelte, hogy neki igenis élénk a fantáziája, és ezért úgy határozott: színésznő lesz.

KOMISSZÁRIUS *(szárazon)* Élénk fantáziájával végig gondolta, hogy valamiből élni kell. Miután maradék vagyonát rád költötte. Különbösen éhen haltál és megfagyta volna a börtönben.

RÁBY *(félajjultan)* Ezt... nem tudtam.

KOMISSZÁRIUS Én messziről figyeltem. Mint a törvény őre, persze közbeléphettem volna. De ettől visszatartott a... kíváncsiság. Hogy mire képes az ilyen egyszeri természeti tünemény?

RÁBY *(kétségbeesetten)* És én azt hittem, tréfál! „Színésznő akarsz lenni?” Kinevettem! Aztán megdühödtem: biztos az a kelekótya Figurás beszélte tele a fejét. Haraggal váltunk el. Azóta se láttam. *(Kezébe temeti az arcát)*

KOMISSZÁRIUS *(csöndesen)* Tudod, bruder kám, engem igencsak nagyra törő embernek tartanak. De bizony, ha idejében találkozom egy asszonnyal, aki úgy szeret, mint téged Krisztina, a világon minden másra azt mondtam volna: bagatell!

RÁBY *(megtörten)* Kinevettem...

KOMISSZÁRIUS Nagy számár vagy te, Ráby Mátyás. *Változás. Az előtérbe beszalad Figurás, Ráby elől menekül. El akar bújni, de Ráby elkapja, zekéjét elől összeszefogva tartja, megrázza*

RÁBY Most nem menekülsz! Hová tűntél?

FIGURÁS És te miért nem kerestél, évekig?

RÁBY Vándorkomédiást megtalálni? Akár egy tűt szalmakazalban! *(Megrázza)* Hol van Krisztina?

FIGURÁS Hogy találtál rá?

RÁBY Megtudtam, hogy magyar társulat játszik Pesten. Krisztinát kérdeztem!

FIGURÁS Krisztina nincs.

RÁBY *(feljajdul)* Meghalt?!

FIGURÁS Buzássy Krisztina nincs többé! Csak Szentendrei Kamilla van. Nem hallottad hírét?

RÁBY *(hirtelen megöleli)* Jaj lett volna, ha azt kell halanom, már nem él.

FIGURÁS Eddig nem törted magad érte, hogy megtudjad, hová lett. A hála szobrát nem rólad fogják mintázni.

RÁBY Ne gyötörj még te is, gyötöröm magam miatta eleget. Hol találok?

FIGURÁS Itt, a pesti színházban. Ma is játszik.

RÁBY Vezess hozzá!

FIGURÁS *(vonakodva)* Nem biztos, hogy látni akar.

Változás: szegényes öltöz

(Rábyval belép) Felvonásvég következik. Itt megvárhatod. *(El)*

Ráby idegenkedve nézi a kis öltözőasztalra rakott pipereholmit. Kintről lelkes taps, bravózás hallatszik be

KRISZTINA *(belép, királynókosztümben, fején korona. Nagyon felindult. Hátraszól, az ajtón kívülre)* Pardon,

uraim, majd a darab végén találkozunk! *(Némán nézi Rábyt)*

RÁBY *(csöndesen)* Meg tudsz nekem bocsátani?

KRISZTINA Miért haragudnék?

RÁBY Csak nagy sokára tudtam meg. Mindent. Ne kérdezd, kitől. Nyomorult gazembernek érzem magam.

KRISZTINA *(leül, sminkjét igazítja)* Erre semmi okod. Egyszerűen nem értettük meg egymást. Ennyi az egész.

RÁBY *(hevesen)* Nem voltál őszinte! Elhallgattad...

KRISZTINA Amire magadtól is rá kellett volna jönnöd. Sajnos, nem vagyok közlékeny természetű.

RÁBY Azt hittem, már nem szeretsz. Beféradtál „szélmalomharcomba”, ahogy nevezted.

KRISZTINA Hát elféradtam, bizony. De szerettelek.

RÁBY Múlt időben?

KRISZTINA Viszont „szélmalomharcodat” most kezdem megérteni. Akkor még nem tudtam, mit jelent a szó: hivatás. Ma már tudom.

RÁBY A színjátszást érzed hivatásodnak?

KRISZTINA Annál valamivel többet. *(Elneveti magát)* A te kedvenc császárod sok jót akart — ma már ezt is értem —, de mind hamvába halt. Egyetlen igazán rossz cselekedete volt: hogy a németet tette hivatalos nyelvvé. És ezért a magyarság örökké áldani fogja.

RÁBY Hogy értsem?

KRISZTINA Egy maroknyi megszállott embert rádöbentett, hogy veszélyben forog az anyanyelvük. Hát gyorsan nekiláttak életre újítani, széppé esztergálni.

RÁBY Írókról beszélsz...

KRISZTINA Rólunk is és a komédiásokról. Mi népszerűsítjük a feltárt aranykincset — az árva magyar nyelvet. *(Mindén átmenet nélkül rátámad Figurásra, aki bedugja fejét az ajtón)* Hé, Figurás, mondd meg annak a cafkaának, tudod, kire gondolok, hogy ha még egyszer belemozog a nagyjelenetembe, szálanként tépem ki azt a seszinű haját!

FIGURÁS Igenis, királynóm, csak egy szót... *(Súg valamit a fülébe)*

KRISZTINA Kérj tőle egy perc türelmet.

RÁBY *(miután Figurás eltűnt)* Nagyon megváltoztál, Krisztina. Ezek után akár elő se hozzam, miért jöttem.

KRISZTINA *(mosolyog)* Sokadszor is házassági ajánlat-tal.

RÁBY A válaszodtól függ, hogy itthon maradok-e, vagy átszököm Franciaországba.

KRISZTINA *(ijedten)* De hiszen háborúban vagyunk a franciákkal!

RÁBY Csak a Habsburg-birodalom. Nem mi, akik új világot akarunk.

KRISZTINA Már meg jakobinus lettél?

RÁBY Megvádoltak velem. Vállat vontam: „azt sem tudom, mi fán terem”. Aztán megtudtam...

KRISZTINA És most már ugyanolyan hithű jakobinus vagy, amilyen jozefinista voltál. Légy szíves, ne mondd hangosan, mert megint loholhatok utánad a börtönbe. *(Meglátja a belépőt)* Bár ölelőtte éppen mondhatod.

HAJNÓCZY *(benyit)* Bocsánat, drága Kamilla, azért törtem be, mert megtudtam, hogy itt van Ráby Mátyás. *(Odalép hozzá)* Hadd szorítsam meg egy igaz ember kezét.

RÁBY *(zavartan)* Uraságod megtisztel.

KRISZTINA Beszéljen a fejével, kamarai titkár uram. Át akar szökni a franciákhoz.

RÁBY De Krisztina!

KRISZTINA Tudom, kinek mondom.

HAJNÓCZY Az indítékot megértem. De én azt vallom: a jó magot itthon kell elvetni. És a mi talajviszonyaink szerint nevelni.

KRISZTINA Idegen mag nálunk meg se foganhat.

HAJNÓCZY *(tréfásan)* Van rá egy biztos mód: ha vérrünkkel öntözzük. *(Gyorsan kezet csókol Krisztinának)* Bocsánat az idétlen tréfáért. Előadás után együtt vacsorázhatunk hármásban?

KRISZTINA *(szórakozottan)* Még nem tudom.

RÁBY *(amint a látogató eltűnt, nyersen)* Ez a szeretőd?

KRISZTINA *(felháborodottan)* Mi jut eszedbe?! Nem olyan ember, aki színésznők után futkos. Gyűrűs mánakája van. A Kamaránál ő az egyetlen segítőtársunk.

RÁBY Be se mutatkozott!

KRISZTINA Hajnóczy József a neve.

RÁBY Miért van szükségetek segítségre? Nagy a siker!
KRISZTINA Éppen azért. A német társulat el akar üldözni Pestről. Most is csak háromszor hetenként játszhatunk. Aztán kezdődhet megint a kóbor élet. Városról városra, faluról falura. Gyakran pajtáiban komédiázunk. Ezt az életet akarnád velem megosztani? Felcsapnál te is vándorteatrának?

RÁBY (bántódottan) A színjátzshoz igazán sose volt hajlamom.

KRISZTINA Akkor hát mit csinálnál? Kulisszát tologatnál? Hordanád utánam ruhákosárban a kosztümjeimet? Mert azt ne várd, hogy lemondok a pályámról. Senki kedvéért. A te kedvéért sem.

RÁBY Nemhiába vagy színésznő, átvetted az én szerepemet.

FIGURÁS (beszól) Figyelmeztető! Kezdődik az utolsó felvonás.

KRISZTINA (közel Rábyhoz) Értsd meg, nincs harag. De a két hivatás nem fér össze. A tiéd és az enyém.

RÁBY (keserűen) Ha ilyen könnyen veszed, sose szeretted igazán.

KRISZTINA Te nem szeretted engem igazán.

RÁBY Támadással védekezel?!

KRISZTINA Azt ígérted, én leszek számodra a nagy egyes szám.

RÁBY Ez ma is így igaz.

KRISZTINA Sose volt igaz. A te nagy egyes számod az „Ügy”, amelyre feltetted az életedet. Legyőzhetetlen vetélytárs. Ha egyet fűtlyentett, rögtön faképnél hagyta, és a karjába vetted magad. Halálos szerelemmel.

RÁBY Szóval én rontottam el mindent. Az életünket.

KRISZTINA Nem tehetsz róla. Te szent ember vagy. És nincs a szenteknél kegyetlenebb földi halandó. Sosem értik, hogy amit ők el tudnak viselni, másoknak miért elviselhetetlen.

RÁBY Hideg frázisok. Melyik színdarabból idézel?

KRISZTINA Volt idő végiggondolni a kettőnk kapcsolatát. Az előbb túloztam. Biztosan szeretted a magad módján. De sose volt időm rád figyelni. Még azon se estél gondolkodóba, hogy miért gyűlölöm olyan féktelenül Petrayt.

RÁBY (bizonytalanul) Hát... a per...

KRISZTINA Úgy ismertél? Hogy vagyontárgyakért?

RÁBY (döbbenet) Te... és ő?!

KRISZTINA Félig gyerek voltam még, mikor megutáltatta velem az úgynevezett szerelmet. Csak melletted gyógyultam ki az iszonyatból.

RÁBY (magánkivül) Ezt is eltitkoltad! Sose bocsátom meg! Kétszer a kezemben volt az élete — és futni hagytam!

KRISZTINA Már mindegy. Meghalt. Csúnya halála volt. Fekete halál. Megérdemelte.

RÁBY Te csak gyűlölni tudsz állhatatosan?

KRISZTINA Ne bántsuk egymást. Mindketten hibásak vagyunk. És mindketten ártatlanok.

RÁBY Ezzel kész?! Nincs tovább?!

FIGURÁS (beszól) Szentendrei, színpadra!

KRISZTINA (kifelé indul) Várnak. (Az ajtónál megáll, hirtelen megcirógatja Ráby arcát, nagyon gyengéden) Kedvesem.

RÁBY (halkan) A kis seregélyt te tanítottad erre a szóra?

KRISZTINA (szelíden) A kis seregély nagyon szeretett téged. Ezért nem maradhatott életben. Isten veled.

A színpad elsötétül, ezzel egy időben halkan, távolian megszólal a Marseillaise. Mikor a szín már kivilágosodott, elhal az ének. A szín ismét „semleges tér”.

Ráby az előtérben kis asztalkánál ül, gondterhelten

JÓZAN (tálcával jön, leteszi) A reggelid. Éhes lehetsz.

RÁBY (zavartan) Köszönöm. (Enni kezd, abbahagyja)

SAINT-JUST (útra készen, köpennyel a vállán, sietve jön) Üdvözlöm, Ráby polgártárs!

RÁBY (felsugárzik) Polgártárs?!

SAINT-JUST A könyve elárulta, hogy köztünk a helye. (Kezet nyújt) Örülök, hogy megszoríthatom egy igaz ember kezét.

RÁBY (nem jut szóhoz) Én most... olyan boldog vagyok.

SAINT-JUST De közben kihűl a kávéja. Nekem pedig indulnom kell Párizsba.

RÁBY (összetett kézzel) Vigyen magával!

SAINT-JUST (kesernyés humorral) Erről a jó, biztonságos csatatérről?!

RÁBY (nem érti) Biztonságosabb, mint Párizs?

SAINT-JUST De még mennyivel! Világos helyzet: itt vagyunk mi, ott az ellenség. Nagy előny (most már nyíltan keserű) dicső fővárosunkkal szemben.

RÁBY (zavartan) Ugye tréfál?

SAINT-JUST (vállat von) Hát persze. Ha visszajöttem, majd elbeszélgetünk erről. És még sok mindenről. Könyve azt tükrözi, hogy megható illúziókat táplál. Pedig hát a forradalmat is csak földi halandók csinálják.

RÁBY Hősök!

SAINT-JUST (inkább maga elé) Meg kell szokni a gondolatot, hogy az emberiség életének nagy fordulói ugyanúgy születnek, mint maga az ember. Vérben és szennyben (Felocsúdik) No de sürget az idő. Önt, amint kipihente magát, Strassbourg-ba kísérik. Keresse fel ott Bedendot, a könyvkiadót. Ki fogja nyomatni az életrajzát.

RÁBY (boldogan) Nagyon köszönöm!

SAINT-JUST Cserébe kérek valamit...

RÁBY (telkesen) Akár az életemet!

SAINT-JUST (mosolyogva) Azt éppen meg kell őriznie, hogy kérésemnek eleget tehessen. (Kéziratcsomót ad át) Ez is amolyan naplóféle. Bár inkább kósza gondolataim rögzítése. Kérje nevében Bedendot, hogy őrizze meg. Nem bánám, ha ön másolatot is készítené róla.

RÁBY (átveszi) Köszönöm a bizalmát, konventbiztos polgártárs.

SAINT-JUST (kiszól) Etienne! Indulhatunk! (Kezet nyújt) Sok szerencsét. És melegíttesse meg a kávéját. Már jéghideg lehet.

RÁBY (meghatottan) A viszontlátásra!

Saint-Just erre mintha még mondani akarna valamit, aztán elsiet

(Visszaül az asztalhoz, kortyol a kávéból. Közben nem állhatja meg, hogy bele ne nézzen a kéziratba. Maga elé) Kusza írás. Az utolsó bejegyzés... „A köztársaság második éve”, 1794, Thermidor hava. Hogy fogom kibetűzni? „Horgony”? „Horgonyom”?!

FIGURÁS (lassan előrejött a háttérből, akár az első jelenet végén, köpenybe burkolózva. Megáll Ráby mögött, aki nyilvánvalóan nem látja és hallja őt. Előrehajlik, és beleolvasson a kéziratba) „Reményem horgonyát a jövőbe vetem, és szívemhez ölelem az utókort, amely nem felelős a jelen bűneiért.” (Lassan felemeli fejét, és pár pillanatig farkasszemet néz a közönséggel)

Függöny

Felelős kiadó: Siklósi Norbert a Lapkiadó Vállalat vezérigazgatója

80 4595 Pátria Nyomda — Felelős vezető: Vass Sándor vezérigazgató